

Considerații privind primul val de recrutare SS din 1942 în județul Satu Mare

Sárándi Tamás

Istoria șvabilor sătmăreni în secolul al XX-lea este aproape necunoscută astăzi, deoarece cercetările istorice au ignorat mult timp această temă. Numărul scăzut al persoanelor care formau minoritatea germană, respectiv influența redusă pe care o puteau exercita pot explica într-un fel lipsa studiilor de specialitate pe acest subiect. În cursul cercetărilor legate de germanii din bazinul Dunării, șvabii sătmăreni au fost fie ignorați în totalitate, fie incluși în marea categorie a germanilor din Europa centrală și de est. Dintr-un anumit punct de vedere, acest lucru este explicabil, însă șvabii din Satu Mare au o istorie sensibil diferită, principalul argument în acest sens fiind acela că procesul de asimilare început în secolul al XIX-lea a ajuns în stadiul cel mai avansat chiar în rândul lor. De aceea, revirimentul național care a urmat primului război mondial și, în cadrul acestei tendințe, regermanizarea, a cunoscut cea mai controversată evoluție în regiunea Satu Mare. Luând în considerare acești factori, istoria șvabilor din bazinul Dunării în secolul al XX-lea nu poate fi tratată ca un întreg, fiecare regiune trebuind discutată separat.

Procesele derulate în mijlocul șvabilor între 1918 și 1945 rămân necunoscute până astăzi în istoriografie. Mai multe probleme esențiale au rămas fără răspuns, fiind tratate diferit de istoricii români și maghiari. Printre cele mai importante întrebări ale istoriei se numără: cât de mult s-au asimilat șvabii până în 1918? cât de forțat a fost procesul de regermanizare? cât de mult a susținut populația locală aceste tentative? care a fost rata de succes a mișcării? În lipsa cercetărilor de bază, răspunsurile oferite până la ora actuală sunt doar parțiale. În urma primului război mondial, în paralel cu formarea națiunii sau chiar ca reacție la acest proces, are loc o renaștere națională în Europa centrală și de est, regermanizarea fiind una dintre cele mai cunoscute exemple. Acest proces este privit de multe ori ca o reacție la experiența războiului, iar ulterior este tributar susținerii Germaniei naziste. Atât în Ungaria, cât și în noile state au loc fenomene asemănătoare, deși rata de succes este diferită. În timp ce în statele succesore problema populației maghiare a fost în centrul atenției politicii minorităților, în Ungaria propriu-zisă problema cea mai stringentă era cea germană. Țările Micii Antante au folosit și au susținut regermanizarea, în timp ce guvernul maghiar a continuat direcțiile politicii minoritare specifice perioadei de dinaintea războiului, încercând să limiteze influența Germaniei. Astfel, minoritatea germană din celelalte state s-a radicalizat și a aderat ușor la ideologia național-socialistă, în timp ce mișcarea din Ungaria a rămas una moderată.

Guvernul maghiar s-a lovit însă din ce în ce mai des de această problemă în urma creșterii teritoriale din perioada celui de la doilea război mondial, care a adus cu sine o înmulțire a populației germane înzestrată cu pretenții tot mai radicale. Astfel, între 1940-1944, una dintre cele mai importante probleme legate de minorități a fost cea a germanilor. Punctul culminant al acestui proces l-a constituit recrutările în SS, desfășurate în mai multe etape după 1940. Prima recrutare, din anul 1942, s-a desfășurat pe bază de voluntariat și poate fi considerată un moment cheie în procesul discutat. În cele ce urmează, vom încerca să analizăm aspectele sătmărene ale acestui fenomen. Lipsa cercetărilor de bază referitoare la perioada interbelică îngreunează însă această încercare. Pentru o mai bună înțelegere a evenimentelor desfășurate în perioada celui de al doilea război mondial, este necesară prezentarea unor procese derulate în perioada interbelică, procese care vor continua și după 1940 și care constituie baza succesului de care s-a bucurat recrutarea voluntarilor de către SS.

Scurt istoric al cercetărilor

Cercetările istorice maghiare și românești au ignorat până astăzi șvabii sătmăreni.¹ Istoriografia din Ungaria nu s-a referit la istoria populației germane rămasă în statele succesore, deși în urma revizuirilor teritoriale marea majoritate a acestora a revenit statului maghiar și a contribuit semnificativ la radicalizarea mișcării germane. Cercetarea istoriei șvabilor a început în anii 1970 prin Tilkovszky

¹ Nu mă voi ocupa de rezultatele cercetărilor germane, deoarece studii germane referitoare la acest subiect apar permanent.

Lóránt. Activitatea sa s-a concentrat asupra problemei minorităților în general, cu privire specială asupra celei germane.²

În ultimii ani au apărut și alte studii care au în centru această problematică. Una dintre publicațiile cele mai importante este cartea recentă a lui Norbert Spannenberger.³ Autorul se bazează mai mult pe surse arhivistice germane, respectiv pe rezultatele istoriografiei germane în domeniu, depășind parțial lucrările lui Tilkovszky.⁴

În istoriografia românească, cercetările legate de populația germană sunt dominate de istoria sașilor. În ultimele decenii au apărut numeroase studii și cărți referitoare la aceștia.⁵ Mult mai puține lucrări publicate se ocupă de șvabi. Istoria lor fie nu intră în ariile de cercetare, fie se concentrează doar asupra unor evenimente anume.⁶

În cazul șvabilor sătmăreni, situația este asemănătoare.⁷ Capitole întregi ale istoriei șvabilor sătmăreni sunt fie total necunoscute, fie publicațiile legate de această temă comunică doar informații minime.⁸ Ernst Hauler, originar din județul Satu Mare, s-a ocupat de istoria șvabilor în mai multe lucrări, care au stârnit însă numeroase critici, multe dintre ele meritate.⁹ Muzeul Județean Satu Mare și Institutul de Istorie și Geografie Regională a Șvabilor Dunăreni din Tübingen au inițiat un program comun de cercetare a istoriei șvabilor sătmăreni. În cadrul acestui program au apărut două culegeri de studii etnografice și istorice în mai multe limbi, perioada cercetată fiind din momentul așezării șvabilor și până în secolul XX.¹⁰ O cercetare pe scară mai largă a istoriei interbelice a șvabilor a început după

² Cele mai importante publicații referitoare la această temă: *Ez volt a Volksbund. A német-népcsoportpolitika és Magyarország, 1938-1945 (Acesta a fost Volksbund-ul. Politica față de minoritatea germană în Ungaria, 1938-1945)*, Editura Kossuth, Budapesta, 1978; *SS toborzás Magyarországon (Recrutare în trupele SS)*, Editura Kossuth, Budapesta, 1974; *Nemzetiségi politika Magyarországon a 20. században (Politica față de minorități în Ungaria în secolul XX)*, Debrecen, 1998; *Magyar memorandum és német válasz. A Duna-medencei kisebbségi problémákról (Memorandumul maghiar, și răspunsul germanilor. Despre problemele minorităților în Bazinul- Dunării), 1931*, in. Századok 2003/6, continuat în 2004/1 (acesta din urmă împreună cu Weidinger Melinda).

³ *A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között 1938-1944 (Volksbund-ul ungar între Budapesta și Berlin 1938-1944)*, Lucidus kiadó Budapest, 2005, (trad. Doba Dóra)

⁴ În ultimii ani, Eiler Ferenc s-a ocupat de istoria șvabilor. Printre altele vezi: *Német és magyar nemzetpolitikák a két világháború között 1920- 1938 (Politica față de minorități la germani și la maghiari în perioada interbelică 1920-1938)*, in. Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében, Somorja, 2005. június 9-10. red. Bárdi Nándor, Simon Attila, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Teleki László Alapítvány; *Németország Duna-völgyi politikája 1920-1938 (Politica Germaniei în Bazinul-Dunării 1920-1938)*, in. Társadalmi önismeret és nemzeti önazonosság Közép-Európában, szerk. Fedinecz Csilla, Teleki László Alapítvány, Budapest, 2002.

⁵ Câteva titluri: Vasile Ciobanu, *Organizarea național-politică a germanilor din România 1919-1944*, in *Convergențe transilvane*, vol. II, Sibiu, 1994; Vasile Ciobanu, *ASTRA și sașii în perioada Interbelică*, in. ASTRA - 125 de ani de la înființare, red. Victor V. Grecu; Walter König, *Învățământul sașilor transilvăneni*, în. Saeculum, 1996/1-4. Cea mai nouă sinteză a temei: Vasile Ciobanu: *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor din Transilvania 1918-1944*, Hora, Sibiu, 2001.

⁶ Una dintre ariile de cercetare este istoria deportărilor din 1945: *Deportarea etnicilor germani din România in Uniunea Sovietică*, 1945, red.: Hannelore Baier, Sibiu, Forumul Democrat al Germanilor din România, 1994.

⁷ În cadrul unui program de cercetare al Muzeului Județean Satu Mare, în a doua jumătate a anilor 90, au fost realizate mai multe interviuri cu persoane care s-au întors din lagărele de muncă din URSS, dar rezultatele cercetării au fost publicate doar parțial: Dorin Dărăban, *Universul concentraționar din bazinul Donbas*, in *Sovietizarea Nord-vestul României*, Editura Muzeului Sătmărean 1944-1950, 1996 red. V. Porumbăceanu, V. Ciubotă, Gh. Lazin; Maria Bulbac- Magdalena Steindbinder, *Am fost deportat în Donbas*, in *Sovietizarea Nord-vestul României 1944-1950*, Editura Muzeului Sătmărean. Deasemenea: Boros Ernő, „*Volt mindenünk, jó életünk, van most nekünk jaj*” (*Am avut tot ce trebuia, o viață bună, acum este rău*), vol. I-II, Status Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005.

⁸ Mă refer mai ales la monografiile mai mult sau mai puțin de calitate: Merli Rezső, *Harminkét település története (Istoria celor 32 de localități)*, Szatmárnémeti, 2002, respectiv Ernst Hauler: *A 900 éves Nagymajtény és 200 éves temploma (900 de ani de la fondarea Moftinului Mare, și 200 de ani de la construirea bisericii)*, Passau, A szerző kiadásában, 1994; Tempfli Imre, *Kaplony, Adalékok egy honfoglalás kori település történetéhez (Căpleni. Câteva date referitoare la istoria unei localități din perioada descălecatului)*, Szatmárnémeti, 1996, Szatmári füzetek, 5; Elek Imre, *Túrterebes, Múltról a mának (Turulung. Despre trecut pentru prezent)*, Szatmárnémeti, Solstițiu Kiadó, 2002.

⁹ Cele mai importante dintre lucrările publicate de el: *Elbeszélések a szatmári svábokról (Povestiri despre șvabii sătmăreni)*, I-II kötet, 1998-2000, Satu Mare; *Istoria nemților din regiunea Sătmarului*, Ed. Lamura, Satu Mare, 1998.

¹⁰ *Relații interetnice in zona de contact româno - maghiaro - ucraineană din secolul al XVIII-lea până în prezent - Interethnische Beziehungen im rumanisch-ungarisch-ukrainischen Kontaktraum vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart - A román, magyar és ukrán népcsoportok egymáshoz való viszonya a 18. századtól napjainkig*, red. Viorel Ciubotă-Hans Gehl, Satu Mare-Tübingen, 1999, *Cultura materială și spirituală din Bazinul Tisei Superioare. Influența populației*

aceste încercări, scopul fiind publicarea în mai multe volume a surselor arhivistice referitoare la această perioadă.¹¹

În urma celor menționate mai sus, reies lacunele publicațiilor apărute până astăzi, rezultate din pregătirea deficitară a autorilor, respectiv din cercetările nesistematice (ne referim mai ales la publicații apărute la nivel local). În scopul continuării cercetărilor, ar fi nevoie de includerea unor noi grupuri de surse, mai ales a celor produse local.¹² Dintre acestea ar fi foarte importantă studierea sistematică a materialelor prefecturilor locale.¹³ O altă sursă decisivă ar fi arhiva Episcopiei romano-catolice de Satu Mare, care a fost deschisă cercetării abia în ultimii ani. Acest aspect ar fi important și pentru că episcopia a avut influența cea mai importantă asupra șvabilor, populație catolică foarte religioasă. De asemenea, elementul cheie al regermanizării, școala, depindea și ea în cea mai mare parte de episcopie, prin preponderența școlilor ecleziastice. Ca surse noi, ar putea fi tratate *Historia Domus* ale diferitelor parohii din satele șvăbești, documente care ar oglindi conflictele cotidiene din aceste sate.¹⁴ Un alt pas ar fi studierea sistematică a presei apărute la nivel local, șvabii sătmăreni beneficiind de un cotidian în perioada interbelică, numit Deutsche Schwabenpost. Într-o fază următoare, arhiva ambasadei germane din Timișoara trebuie și ea cercetată. Acest aspect ar fi important deoarece procesul de regermanizare din Satu Mare a fost inițiat de șvabii bănățeni, iar susținerea – mai ales materială – a mișcării de către Germania s-a realizat prin ambasada respectivă.

Șvabii sătmăreni în perioada interbelică

Primii coloniști șvabi au sosit în județul Satu Mare în prima parte a secolului al XVIII-lea. Inițiatorul procesului a fost Károlyi Sándor, familiile șvăbești originare din diferitele părți ale Germaniei sosind la chemarea sa. Primii coloniști au ajuns în 1712, dar stabilizarea populației s-a desfășurat în mai multe etape și nu s-a încheiat decât în prima jumătate a secolului al XIX-lea. La sosire, familiile au primit teren și loc pentru casă, diferite privilegii legate mai ales de impozite, încercări prin care se dorea atragerea acestora.¹⁵ În cursul procesului de colonizare au sosit în jur de 8000 de familii, așezate în 31 de localități.¹⁶ Satele locuite și de șvabi pot fi împărțite, din punct de vedere al așezării geografice, în 4 grupuri. Grupul din jurul Careiului (11 sate) este cel mai numeros, urmat de grupul din jurul Ardudului, format din 6 sate. Între cele două se afla grupul Moftinu Mare (4 sate). Cel mai mic este grupul de sate din jurul Tășnadului, format din 3 localități. Celelalte așezări sunt așezate sporadic pe teritoriul județului.¹⁷

La sosirea lor, șvabii nu au fondat nici un sat nou, completând populația unor așezări deja existente, sau colonizând sate depopulate. Astfel, majoritatea șvabilor au fost așezați în localități

germane asupra culturii celorlaltor etnii din regiune. - Materielle und geistige Volkskultur des Oberen Theißbeckens. Einfluss der deutschen Bevölkerung auf die anderen Ethnien der Region, red. Viorel Ciubotă-Hans Gehl, Satu Mare-Tübingen, 2003.

¹¹ Numele programului: Șvabii sătmăreni în perioada interbelică – o minoritate în jocul intereselor naționale concurente 1918-1940. Până la realizarea studiului (aprilie 2008) nu a apărut nici o publicație.

¹² În cadrul cercetărilor coordonate de Muzeul Județean Satu Mare și Institutul de Istorie și Geografie Regională a Șvabilor Dunăreni din Tübingen, au fost cercetate în primul rând arhivele militare din Pitești, București, și Sibiu.

¹³ Plasa Carei, și prin aceasta majoritatea șvabilor sătmăreni aparțineau în perioada interbelică de județul Sălaj. Astfel, sursele referitoare la ei sunt păstrate la Zalău, la Direcția Județeană Sălaj a Arhivelor Naționale.

¹⁴ Includerea acestui grup de surse este îngreunată de faptul că populația șvabă a dispărut din multe localități, astfel că parohiile catolice au fost desființate, iar sursele distruse. Pe de altă parte, centralizarea acestor surse în arhiva episcopală nu a avut loc, astfel că ele sunt păstrate la diferite parohii.

¹⁵ La începutul procesului de regermanizare, guvernul maghiar îi acuza pe șvabi că și-au părăsit țara fugind de foamete și sărăcie și au ajuns în condiții mult mai bune, primind chiar privilegii. În schimbul acestora, guvernul cerea loialitate, care la începutul secolului al XX-lea însemna de fapt asimilarea. Pentru punctul de vedere al guvernului maghiar, vezi: Tilkovszky Lórándt- Weidinger Melinda: *Magyar memorandum és német válasz. A Duna-medencei kisebbségi problémákról, 1931*, in. Századok 2003/6. Acuzațiile nu corespund istoriei și au fost făcute în scopul propagandei guvernamentale, care dorea să afirme că în Ungaria se trăia mai bine decât în statele successorale. Imaginea ideală prezentată de guvern este în contrast cu faptele, fiindcă multe familii au fugit, împinși de sărăcie, din satele în care au fost aduse.

¹⁶ Boros Ernő, „*Volt mindenünk...*”, p. 5.

¹⁷ Ernst Hauler, *Istoria nemților...*, p. 46-47.

populate și de familii maghiare, fapt care a dus la numeroase conflicte.¹⁸ În același timp, acest amestec a contribuit și la asimilarea lor rapidă, începută deja la mijlocul secolului XIX.

În lipsa cercetărilor de bază, întrebarea referitoare la nivelul asimilării șvabilor a rămas fără răspuns până astăzi și este greu de determinat măsura regermanizării lor după 1918. Se pune astfel întrebarea dacă vorbim de regermanizare sau doar de renașterea sentimentului național german. Chiar fără cercetările de care ducem lipsă, se poate afirma că asimilarea a fost cea mai înaintată în regiunea sătmăreană. La acest proces a contribuit și faptul că șvabii sătmăreni nu au beneficiat de o categorie de intelectuali, respectiv nu au organizat asociații independente.¹⁹ Majoritatea șvabilor au locuit la sat și singurul for de organizare a vieții sociale a fost biserica. Astfel, influența Episcopiei romano-catolice de Satu Mare a fost decisivă. Încă de timpuriu a luat naștere ideea că șvabii au fost victimele unei asimilări forțate, dirijate și desăvârșite de episcopia catolică, idee preluată și de unii istorici.²⁰ În orice caz, se poate afirma că, prin școlile ecleziastice, episcopia a jucat un rol cheie în procesul de asimilare. Acest fenomen se încadrează în politica secolului al XIX-lea față de minorități, politică ce vedea în asimilarea voluntară unica manieră de manifestare a fidelității.²¹ Guvernul maghiar a accentuat de-a lungul timpului – inclusiv în perioada interbelică – caracterul tolerant și exemplar al politicii sale minoritare, prezentând asimilarea ca un proces natural, cauzat de tranziția spre capitalism.²² Cert este că până în 1918 toate școlile germane au dispărut din Satu Mare, fiind desființate treptat la sfârșitul secolului al XIX-lea.²³

O altă problemă nedeslușită legată de asimilare constă în numărul locuitorilor care se considerau șvabi în timpul schimbării de dominație, cu alte cuvinte, proporția populației cu identitate șvăbească în județ. Încă din acea perioadă existau diferențe de opinii între guvernul român și cel maghiar, astfel încât cele două istoriografii pornesc până astăzi de la informații diferite.

Guvernul maghiar, citat de Tilkovszky, stabilește numărul șvabilor la 29000 și consideră că guvernul român a falsificat aceste date în vederea scăderii numărului populației de naționalitate maghiară.²⁴ Unii istorici vorbesc de o populație șvabă de 40000 de persoane în perioada interbelică²⁵, în timp ce alte surse susțin existența a 16000 de șvabi în districtul Carei, unde a trăit majoritatea acestora.²⁶ O statistică întocmită de șvabi în această perioadă stabilește numărul populației vorbitoare de limbă germană la 26000 în județele Sălaj și Satu Mare.²⁷ După statisticile oficiale, 6709 de persoane se considerau șvabi în 1910, numărul lor ajungând la 34982 în 1920. În 1941, în ciuda regermanizării de 20 de ani, numărul lor a scăzut iarăși, ajungând la 7289. Analizând aceste aspecte separat, pe sate, sunt vizibile aceleași tendințe.²⁸

¹⁸ Unul dintre cele mai cunoscute conflicte a avut loc la Arduș, în urma căruii șvabii au trebuit re-colonizați.

¹⁹ Diferitele cercuri de muzică, de bărbați sau femei, s-au organizat pe bază religioasă, și nu etnică.

²⁰ Mai pe larg, vezi: Ernst Hauler, *Istoria nemților din regiunea Sătmărulei*, Ed. Lamura, Satu Mare, 1998.

²¹ Se dorea un comportament similar și din partea evreilor, mai pe larg vezi: Gyurgyák János, *A zsidókérdés Magyarországon (Problema evreiască în Ungaria)*, Osiris Kiadó, Budapeșt, 2001.

²² Punctele slabe ale propagandei guvernului maghiar au fost observate de guvernul german, care a atras atenția în 1930, printr-un memorandum, în care se reproșa că, în timp ce în 1810 existau 1810 de școli generale germane, în afară de cele sășești, acest număr a scăzut la 76 până în 1903. Mai pe larg, vezi: Tilkovszky Lórándt- Weidinger Melinda: *Magyar memorandum és német válasz...*, pp. 195-197.

²³ Educația în limba germană a fost desființată treptat în Tiream în 1845, în Foieni în 1870, la Urziceni între 1900-1910. Mai pe larg, vezi: Direcția Arhivelor Naționale, filiala județeană Sălaj, (în cele ce urmează DAN- filiala Sălaj) *Fond Revizoratul școlar al județului Sălaj - Monografii școlare*, dos. 144, 202, 207

²⁴ Conform statisticii guvernului german, în regiunea Satu Mare trăiau 40-70 de mii de șvabi. Tilkovszky Lórándt-Weidinger Melinda: *Magyar memorandum és német válasz...*, p. 182.

²⁵ Ernst Hauler, *Istoria nemților...*, p. 48.

²⁶ Dr. Ioan Gherman- Plasa Carei, jud. Sălaj. *Descrierea teritoriului, populațiunei, stărilor: sanitare, culturale, morale, religioase, economice, financiare și de comunicație. Date statistice*, Editura Cultura, Carei, 1938, pp. 64-65.

²⁷ Daniela Bălu- *Factori de persuasiune și transformări identitare în comunitățile șvăbești sătmărene*, în *Cultura materială și spirituală în bazinul Tisei superioară. Influența populației germane asupra culturii celorlaltor etnii din regiune*, Satu Mare- Tübingen, 2003, p. 198.

²⁸ Varga E. Árpád, *Erdélyi etnikai és felekezeti statisztikája (1850-1992)*.

<http://varga.adatbank.transindex.ro/?pg=3&action=etnik&mege=6>. Se poate pune la îndoială utilitatea statisticilor oficiale, deoarece nu se pot produce schimbări atât de radicale în proporțiile naționale la fiecare 10 ani.

Numele satului	Recensământul din 1910	Recensământul din 1920	Recensământul din 1930	Recensământul din 1941
Urziceni	19	1594	657	89
Căpleni	0	1388	8	3
Tiream	12	1357	1254	147
Moftinu Mare	62	1415	865	39
Santău	7	519	26	1
Ardud	35	828	857	249
Beltiug	30	1070	1116	649
Rătești	525	556	432	300
Sâi	772	752	756	789
Carei	63	5932	289	198

Datele diferitelor recensăminte, după populația cu limba maternă germana

Din cele relatate mai sus, reiese că asimilarea șvabilor a fost inegală, iar teritoriul sătmărean nu poate fi tratat uniform. Opiniile sunt diferite și referitor la teritoriile, respectiv satele în care asimilarea a fost cea mai înaintată. În opinia lui Hauler, în 6 localități din regiunea Carei și Tășnad, limba germană a dispărut la mijlocul secolului al XIX-lea. Totuși, în perioada interbelică, 50% a locuitorilor vorbeau germana și 70% înțelegeau dialectul șvab.²⁹ Ioan Gherman afirmă că, în perioada interbelică, doar în 6 localități nu se vorbea germana, în timp ce în restul satelor populația folosea limba în viața cotidiană.³⁰ Boros Ernő a ajuns la concluzia că în 6 sate a persistat limba germană, și doar unul dintre acestea se află în districtul Carei.³¹ Majoritatea cercetătorilor sunt deci de acord că asimilarea a ajuns în stadiul cel mai avansat în regiunea Carei și Tășnad, fapt susținut și de statistici.³²

În 1918, când Transilvania a fost anexată României, șvabii din Satu Mare au fost unul dintre cele mai asimilate grupuri etnice din Ungaria, care nu dispuneau nici de elită proprie, nici de un sistem de instituții proprii. La ședința din Mediaș din 1918, sașii s-au declarat în favoarea unirii cu România, dar reprezentanții șvabilor nu au participat la adunare. Sașii, folosindu-se de experiența lor de minoritate națională acumulată de-a lungul timpului, au devenit imediat activi, în timp ce maghiarii, ajunși recent la statut de minoritate națională, au ales politica pasivității.³³ Asemenea acestora, nici șvabii sătmăreni nu au dat dovadă de activitate politică.

În primii ani, șvabii sătmăreni s-au lăsat influențați de propaganda revizionistă maghiară, care afirma că, în urma oricărei revizuirii teritoriale minime, zona locuită de ei va reveni cu siguranță Ungariei. La acest fenomen a contribuit faptul că limba română folosită în administrație le-a fost la fel de străină șvabilor ca și maghiarilor. România nu privea cu ochi buni influența maghiară asupra șvabilor, și se străduia să ia legătura cu sașii și șvabii din Banat. În România – ca și în celelalte două state ale Micii Antante – cea mai importantă chestiune națională în perioada interbelică a fost cea a maghiarilor. Mișcarea națională a șvabilor nu coincidea cu interesele României, însă statul român s-a folosit de ea, slăbind astfel pozițiile maghiarilor.

Primele semne au apărut în 1920, când șvabii sătmăreni s-au alăturat Comunității populare germano-șvăbești.³⁴ Începând din acest moment, deputații șvabilor bănățeni vizitau cu regularitate regiunea sătmăreană, cu scopul de a evalua starea șvabilor și de a ține cursuri de limba germană. În 1925, după un curs de limba germană destinat profesorilor, desfășurat la Carei, s-a decis formarea unei organizații-membru al Comunității populare, numită *Gauamt Sathmar*.³⁵ Acest pas a avut o importanță

²⁹ Hauler, *Istoria nemților...*, p. 100.

³⁰ Dr. Ioan Gherman - Plasa Carei..., p. 58. Aceste 6 localități sunt: Tășnad, Carei, Turulung, Iojib, Santău și Craidorolț.

³¹ Boros Ernő, „*Volt mindenünk...*”, p. Aceste 6 localități sunt: Homorodu de Jos, Rătești, Dindești, Borlești, Șandra, Terebești, Socond. Dintre acestea, Dindeștiul făcea parte din plasa Carei.

³² Motivul succesului asimilării în aceste așezări este necunoscut, cercetarea acestei probleme meritând o abordare separată.

³³ Pasivitatea acceptată a durat până la semnarea tratatului de pace; guvernul maghiar aproba la rândul său această politică.

³⁴ Tilkovszky Lóránt, *A szatmári németiség a két világháború között (Șvabii sătmăreni în perioada interbelică)*, in. Relații interetnice în zona de contact romano-maghiaro-ucraineană din secolul al XVIII-lea până în prezent, Satu Mare-Tübingen, 1999, p. 227. Németül: Deutsch-schwabische Volksgemeinschaft, Gau Sathmar.

³⁵ Idem, p. 227.

deosebită, deoarece șvabii sătmăreni au alcătuit pentru prima dată o organizație bazată pe criteriu etnic. Din acel moment, această organizație îndruma activitatea comunității, iar în centrul sferei sale de interes se afla problema școlară. Organizația avea sediul la Carei, președinți fiind Winterhoffen Fritz și Wieser István.³⁶

Începând din acest moment s-a lansat o luptă înverșunată între episcopia sătmăreană și Gauamt pentru restaurarea școlilor germane. Folosindu-se de mișcarea germană, autoritățile locale au decretat introducerea limbii germane în învățământ. Fiindcă majoritatea școlilor erau eclesiastice, episcopia a fost cea în măsură să decidă în această chestiune. Episcopia a decis organizarea unui sondaj de opinie printre părinți referitor la schimbarea limbii de predare, și doar una dintre localități a cerut reintroducerea limbii germane.³⁷

Autoritățile au repetat această strategie de mai multe ori, însă cu rezultate similare. Gauamt a organizat ședințe în sate și a adunat semnături în scopul introducerii limbii germane. Episcopia nu privea cu ochi buni mișcarea în desfășurare, recurgând la broșuri și circulare prin care își îndemna credincioșii să nu participe la aceste acțiuni.

În 1927 și 1928, guvernul a decis prin două decrete introducerea limbii germane în satele șvăbești, chiar și în localitățile unde șvabii nu mai vorbeau limba germană. Însă episcopia, folosindu-se de paragraful legii care acorda putere de decizie organului care susținea școala, a refuzat aceste măsuri. Autoritățile au recurs la mijloace administrative și au închis mai multe școli, respectiv au înființat școli de stat în localitățile respective. În urma acestor măsuri, episcopia a decis introducerea limbii germane în localitățile unde se mai vorbea germana.³⁸

Gauamt a continuat lupta și a încercat să-și atingă scopul, acela de a introduce limba germană în toate satele șvăbești. În 1928-29 a trimis două petiții la Vatican în care se sublinia că șvabii țin la limba lor germană, dar și la religia lor catolică. În 1930, canonicul Láng József a cerut sugestia preoților, în vederea împiedicării acțiunilor Gauamt-ului.³⁹

Încă din epocă se considera că Episcopia este cel mai mare obstacol în calea introducerii limbii germane. Gauamt-ul trebuia deci să aibă grijă ca lupta pentru drepturi lingvistice să nu devină una anticlericală. În 1930 au fost unificate episcopiile din Oradea și Satu Mare, în fruntea căruia a fost numit Fiedler István, de origine șvabă. El respingea petițiile Gauamt-ului, considerând aceste încercări intervenții în viața bisericii. De aceea, în 1935, Gauamt-ul a recurs la nunțiată papală din București, protestând împotriva reprezentării luptei pentru drepturi etnice ca una antibisericească.⁴⁰

Acțiunile pentru introducerea limbii germane în învățământ au continuat și în anii '30, fiind din ce în ce mai puternic sprijinite de Germania. În 1934-35, ministrul culturii, Constantin Angelescu, a emis un nou decret în urma căruia copiii șvabi pot fi înscriși doar în școli românești sau germane.⁴¹ Episcopia continua sabotarea executării decretului, astfel încât, în 1937, ministrul culturii a apelat personal la episcop pentru respectarea actului. Temându-se de închiderea școlilor maghiare, episcopul a cedat în final și a recunoscut folosirea limbii materne în biserici și școli.⁴²

Succesul obținut de Gauamt în domeniul învățământului este discutabil. Diferiți autori folosesc diverse cifre în legătură cu școlile. Gherman afirmă că în afară de patru sate, limba germană a fost introdusă peste tot.⁴³ În opinia lui Hauler, în anul școlar 1939-40, școli germane funcționau în 26 de comune, 18 fiind eclesiastice, 12 de stat, iar una privată. 52 de învățători predau în aceste instituții de învățământ, iar numărul total al copiilor era de 2825. În 1929 s-a înființat prima clasă de limba germană în liceul Vasile Lucaciu din Carei.⁴⁴ Datele lui Tilkovszky arată că la sfârșitul anilor 30, în

³⁶ Dr. Ioan Gherman- Plasa Carei..., p. 60.

³⁷ Tilkovszky Lóránd- Weidinger Melinda: *Magyar memorandum...* p. 182.

³⁸ Dr. Ioan Gherman- Plasa Carei..., pp. 62-63.

³⁹ Tilkovszky Lóránt, *A szatmári németség...*, p. 228.

⁴⁰ Idem. p. 240.

⁴¹ Dr. Ioan Gherman- Plasa Carei..., pp. 62-63.

⁴² Tilkovszky Lóránt, *A szatmári németség...*, p. 240.

⁴³ Dr. Ioan Gherman- Plasa Carei..., pp. 62-63. Aceste 4 așezări sunt: Carei, Tășnad, Căpleni și Sanislău. În primele două au fost închise școlile eclesiastice, în celelalte două școlile au continuat să funcționeze în mod ilegal.

⁴⁴ Hauler, *Istoria nemților...*, p. 68.

satele șvăbești existau doar 2 școli ecleziastice maghiare, 6 școli românești de stat, iar în 26 de comune s-a introdus limba germană. 60 de învățători aveau în jur de 3000 de elevi.⁴⁵

În ciuda succesului aparent, situația nu a fost atât de pozitivă. Episcopia încerca în continuare să saboteze decretul, prin refuzul de a angaja profesori de limbă germană și prin numirea unor cadre didactice care nu cunoșteau limba germană. O altă mare problemă a fost lipsa cadrelor didactice specializate, cunoscătoare de limba germană. Deși prima generație de învățători din școala pedagogică de limbă germană și-a terminat studiile doar în 1928, decretele ministeriale restricționau titularizarea cadrelor didactice în școlile germane la învățătorii cu diplomă germană. Din cauza lipsei de personal, episcopia a fost de acord, la sfârșitul anilor 30, să se aducă 10 învățători din Banat. Totuși, în 1936, posturile de profesor au rămas vacante în 3 sate.⁴⁶

Cealaltă mare problemă a fost cea a cunoștințelor de limbă germană printre copii. În unele localități, șvabii foloseau limba maghiară chiar și în familie. Directorul școlii din Urziceni se plânge că, pentru mulți dintre copii, primul contact cu limba germană are loc abia în școală. Pe de altă parte, oamenii manifestă unele rețineri legate de școlile de stat, deoarece în sat existase până atunci doar școală ecleziastică.⁴⁷

Este greu de apreciat rata de succes a Gauamt-ului și a mișcării de regermanizare. Cert este că episcopia care se opunea întregii mișcări continua să exercite influența cea mai mare. Preoții locali aveau și ei un rol hotărâtor în decizia părinților, precum și în alegerea învățătorilor. Pe de altă parte, nu avem date referitoare la opinia populației cu privire la Gauamt, și nici dacă oamenii susțineau mișcarea. De exemplu, potrivit raportului preotului din Șandra, în 1925 părinții insistau ca fiii și fiicele lor să învețe în limba maghiară și au acceptat germana doar sub amenințarea închiderii școlii.⁴⁸

Succesele șvabilor sătmăreni rămân cu mult în urma celor obținute de sași și de șvabii bănățeni în perioada interbelică. Guvernul român a dat curs multor revendicări germane, în scopul de a slăbi pozițiile maghiarilor. Schimbări radicale s-au produs mai ales după ce România a ajuns în sfera de influență a Germaniei. Până la începutul celui de-al doilea război mondial, ideea comunității de tip „Völkisch” s-a realizat în totalitate, minoritatea germană dispunând de autonomie economică și culturală, susținând școli în care se predau în deplină libertate ideile național- socialiste.

Politica față de minorități a guvernelor maghiare, cu referire specială la chestiunea germană

Înainte de a prezenta cele întâmplate după 1940, dorim să expunem pe scurt strategiile legate de minoritățile naționale din Ungaria în perioada interbelică. Importanța acestora rezidă din faptul că șvabii sătmăreni, devenind din nou cetățenii Ungariei, se confruntă cu politica acesteia față de minorități.

În urma Tratatului de la Trianon, Ungaria a pierdut majoritatea minorităților naționale, procentul acestora scăzând sub 10%. Cea mai numeroasă minoritate era cea germană, care reprezenta 6,9% din totalul populației. Din cauza mișcării de renaștere națională, precum și datorită sprijinului Germaniei, cea mai importantă problemă germană a devenit cea mai importantă în ceea ce privește minoritățile naționale. Politica urmărită de diferitele guverne poate fi astfel prezentată cel mai bine prin această chestiune.

După evenimentele de la Trianon, cercurile politice conservatoare, precum și opinia publică au avut o atitudine ostilă față de minorități. Spațiul de mișcare al minorităților a început să fie definit de relația acestora cu diferitele guverne.

În 1919 a fost înființat, în scop politic, ministerul naționalităților, menit să reprezinte, într-o manieră propagandistică, politica guvernului față de minorități. În același an a fost adoptată și legea minorităților, care afirma egalitatea lor în drepturi cu cetățenii majoritari, accentuându-se însă drepturile individuale în detrimentul celor colective. După semnarea tratatului de pace, revizuirea

⁴⁵ Tilkovszky Lóránt, *A szatmári németiség...*, p. 240. Potrivit datelor sale, 50 din cei 60 de învățători aveau sentimente germane.

⁴⁶ Dr. Ioan Gherman- Plasa Carei..., pp. 62-63.

⁴⁷ DAN- filiala Sălaj, *Fond Revizoratul școlar al județului Sălaj - Monografii școlare*, dos. 207, f. 9.

⁴⁸ *Scrisoarea preotului din Șandra către autoritățile diocezei*, Arhiva Episcopiei Romano-catolic din Satu Mare, dosar 1301/1941, neorganizat.

teritorială rapidă nu mai era posibilă, astfel că Uniunea Asociațiilor Sociale a cerut desființarea ministerului naționalităților. Teleki s-a conformat, și a elaborat în schimb un plan de înființare a Departamentului Minorităților în cadrul Cabinetului Primului Ministru, cuprinzând câte un secretar de stat responsabil pentru fiecare minoritate.⁴⁹

În lipsa unor reprezentanți legitimi în oricare dintre instituțiile statului, cadrul politicii minoritare a fost definit de guvern. Bleyer Jakab, liderul germanilor din Ungaria, considera necesară formarea unei asociații pe bază etnică, în vederea atingerii scopurilor minorității germane. Asociația a fost înființată în 1921 sub denumirea de *Asociația Culturală a Germanilor din Ungaria*, însă a fost autorizată de guvern abia în 1924. Prin acest pas, primul ministru Bethlen István dorea să demonstreze generozitatea guvernului în problemele minorităților, iar în domeniul politicii interne dorea prevenirea radicalizării pretențiilor germanilor. Asemenea minorităților germane din alte state, ideea comunității de tip „Völkisch” era populară și printre germanii din Ungaria, iar Asociația Culturală și-a fixat scopul realizării acesteia. Ideea de comunitate de tip „Völkisch” presupunea existența unor grupuri etnice cu drepturi de autodeterminare extinse, care conviețuiau într-un stat cu rol exclusiv în menținerea ordinii și în viața economică. Criteriile de bază pentru realizarea acestei comunități erau următoarele: susținerea ideii de către fiecare stat în parte, urmărirea doar a scopurilor culturale, loialitatea față de stat. Ideea comunității de tip „Völkisch” a fost adoptată de congresele minorităților, însă guvernul maghiar nu o susținea.⁵⁰

Scopul principal – nedeclarat – al guvernului maghiar în perioada interbelică era revizuirea teritorială totală. Totuși, politica sa era una duală. Pe de o parte, dorea să aibă un cuvânt de spus în conducerea organizațiilor maghiare de peste hotare, amestecându-se astfel în afacerile interne ale altor state, pe de altă parte privea problema minorităților din Ungaria ca pe una internă.⁵¹ Guvernul maghiar era mereu în căutarea de sprijin extern pentru realizarea revizuirii teritoriale, încercând să se apropie din ce în ce mai mult de Germania. Această politică împinge însă Ungaria pe orbita statului german, de influența căruia se temea cel mai mult.⁵²

Guvernul maghiar privea protejarea minorității maghiare din afara granițelor sale ca scop prioritar, determinând astfel poziționarea defensivă, în acord cu strategia guvernului maghiar, a minorităților maghiare din statele successorale. Succesul acestei poziții depindea, în opinia lor, de colaborarea minorităților - mai concret, a celei germane cu cea maghiară. Guvernul german nu susținea însă această idee, inițial fiindcă nu dorea conflicte cu statele successorale. Începând din anii 30, când minoritatea germană din statele successorale a obținut rezultate mult mai importante, guvernul german a început să încurajeze colaborarea dintre cele două minorități, condiționând-o însă de îmbunătățirea situației germanilor din Ungaria. Totodată, odată cu crearea axei Berlin-Roma, Ungaria și Germania nu mai reprezentau părți egale ale ecuației, iar statul maghiar era pus în situația de a oferi compensații în scopul revizuirii teritoriale.

Începând din acest moment, problema minorităților nu mai putea fi o chestiune internă, iar voința Germaniei naziste se afirma din ce în ce mai tare. Toate acestea au fost stabilite într-un acord al minorităților naționale, anexat la cel de la Viena. Conform acordului, germanii din Ungaria primeau drepturi similare celor din statele successorale. Acest avantaj, precum și creșterea numărului germanilor din statul maghiar odată cu revizuirea teritorială, au contribuit la radicalizarea germanilor din Ungaria.⁵³

Populația germană din Ungaria interbelică a avut revendicările cele mai moderate, promițând în schimb loialitate absolută autorității statale. Ideea de comunitate de tip „Völkisch” presupunea, din partea statului, renunțarea la unele drepturi. Planul Ungariei se baza însă pe prioritatea intereselor de stat, astfel încât un acord cu minoritățile devenea aproape imposibil. Ultima șansă pentru rezolvarea

⁴⁹ Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund...*, pp. 32-53.

⁵⁰ Idem. p. 71.

⁵¹ Mai pe larg, vezi Eiler Ferenc, *Német és magyar nemzetpolitikák a két világháború között 1920- 1938*, in *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében* Somorja, 2005. június 9-10. red. Bárdi Nándor, Simon Attila, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Teleki László Alapítvány, pp. 93-97.

⁵² Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund...*, pp. 148-149.

⁵³ Idem, p. 155-158.

problemelor minorității germane ar fi fost în anii 1934-35, când Germania era încă pasivă. În 1936 însă, s-a produs o schimbare în politica Germaniei naziste, care intervenea din ce în ce mai activ în viața germanilor de peste hotare. Planul partidului consta în subordonarea intereselor statului față de cele ale politicii naționale (Völkisch), iar pentru atingerea acestui scop nici un sacrificiu nu era prea mare.⁵⁴

În urma respingerilor repetate, liderii minorității germane manifestau o neîncredere tot mai accentuată față de guvern. Astfel, s-a produs o ruptură în cadrul minorității, iar o parte a liderilor germani, cu sentimente germane mai accentuate, s-au retras din Asociația culturală și au fondat Uniunea Germanilor din Ungaria, *Volksbund*. Din acel moment, membrii uniunii nu mai căutau răspuns la întrebarea: cum să fie și germani, și maghiari, ci doreau doar să rămână germani în Ungaria. Înființarea *Volksbund*-ului nu însemna însă apropierea de național-socialism, care revendica exclusiv drepturile germanilor din statele vecine. În ciuda scopurilor lor defensive, au intrat în conflict cu politica maghiară, care nu accepta nici un fel de izolare etnică. După ce a devenit prim-ministru, Teleki a lansat un atac împotriva *Volksbund*-ului, considerându-l nu o organizație de emancipare a germanilor minoritari, ci una întemeiată prin șantaj din afară, care trebuia urmărită.⁵⁵

Asemenea șvabilor din Satu Mare, germanii din Ungaria au avut cele mai mari conflicte și eșecuri în chestiunea școlilor. Majoritatea acestora erau ecleziastice, astfel încât conflictul cu biserica catolică devenea inevitabil. Populația șvabă din Ungaria, profund religioasă, avea în 1924, la formarea Asociației culturale, mai mulți episcopi în conducerea acesteia.⁵⁶ Din momentul în care a devenit evident că asociația dorea să fie reprezentantul intereselor germanilor, au apărut divergențe între germani și conducătorii bisericii catolice. O parte a preoților vedeau în asociație dușmanul asimilării, manifestând astfel o atitudine ostilă față de aceasta.⁵⁷

După astfel de precedente, era de așteptat ca divergențele să se accentueze în problema școlilor. Decretul nr. 110478/1923 împărțea școlile în 3 categorii: cele de tip A, unde se predă în limba germană și maghiara era doar o disciplină de curs, cele de tip B, în care educația se făcea în ambele limbi, respectiv școlile de tip C, în care limba de predare era maghiara și erau doar câteva ore de limba germană. Conform decretului, părinții erau cei care decideau limba de predare, însă, din cauza opoziției bisericii și a autorităților locale, actul nu a fost aplicat niciodată. În primii ani, guvernul a promis introducerea educației bilingve în 254 de școli, dar până în 1929 această schimbare se realizase abia în 45 de instituții de învățământ. În ciuda insistențelor guvernului, biserica continua să saboteze executarea decretului,⁵⁸ iar după alegerea lui Serédi Jusztinián ca arhiepiscop de Esztergom, s-a opus deschis punerii în aplicare a actului guvernamental.⁵⁹ Deoarece nu considerau că revizuirea teritorială putea avea loc curând, sau că politica minoritară generoasă i-ar putea ajuta pe maghiarii din afara granițelor, conducătorii bisericii se opuneau încercărilor germanilor, pentru a nu fi acuzați de lipsă de patriotism. Conflictul a ajuns atât de departe, încât primul ministru a ridicat problema suspendării autonomiei școlilor, însă conferința episcopilor a respins executarea decretului chiar și în fața acestui pericol. Aceste confruntări au condus la critici deschise adresate bisericii catolice de către liderii religioasei minorități germane.⁶⁰

⁵⁴ Idem, p. 126.

⁵⁵ Idem, pp. 156-157.

⁵⁶ Arhiepiscopul de Esztergom, Csernoch, a oferit primului ministru Bethlen garanția că, datorită prezenței preoților catolici, organizația nu va deveni extremistă.

⁵⁷ Norbert Spannenberger - *Az ambivalencia mindennapjai, A katolikus egyház és a magyarországi németek a két világháború között (Ambivalență zilnică. Biserica romano-catolică și germanii din Ungaria în perioada interbelică)*, Pro Minoritate, 2003/tél, p. 56.

⁵⁸ Politica contradictorie a guvernului este vizibilă și aici: majoritatea celor 45 de școli unde a fost introdusă limba germană erau ecleziastice, deci decretul a fost ignorat și în școlile de stat.

⁵⁹ Se poate demonstra că în toate școlile greco-catolice și în majoritatea școlilor evanghelice educația era bilingvă. Majoritatea școlilor catolice utilizau sistemul de tip C, situație considerată de minoritatea germană inacceptabilă; în 16,9% din școli se învăța doar în limba germană.

⁶⁰ Norbert Spannenberger - *Az ambivalencia mindennapjai...*, pp. 60-65. Referitor la viața și ideile politice ale lui Teleki, vezi: Ablonczy Balázs: *Teleki Pál*, Osiris, Budapest, 2005; *Teleki Pál, Válogatott politikai írások és beszédek (Teleki Pal. Discursuri și scrieri politice selectate)*, Osiris, Budapest, 2000.

Planurile guvernelor maghiar, român și german

În cele ce urmează, dorim să prezentăm pe scurt planurile legate de germani, în special de șvabii sătmăreni, elaborate de diferitele guverne sau organizații din epocă.

În strategiile guvernelor maghiare interbelice nu au apărut modificări importante referitoare la politica față de minorități, respectiv față de germanii din Ungaria. În formarea politicii minoritare o influență deosebită a avut Teleki Pál. El considera că minoritățile pot fi împărțite în 3 grupuri: cei care au trăit printre alte naționalități majoritare, dar nu și-au pierdut identitatea - minoritățile tradiționale. Așa-numitele minorități voluntare erau acelea care au venit și s-au stabilit în țară fie voluntar, fie chemați. Din acest grup făceau parte și șvabii. În grupul al treilea se încadrau minoritățile forțate, cei care au ajuns la acest statut în urma modificării granițelor după primul război mondial, cum ar fi maghiarii care au devenit cetățeni ai statelor succesore. Pornind de la ideea că populația majoritară aducea atingere exclusiv drepturilor minorităților forțate, Teleki considera că doar aceștia au nevoie de protecție.⁶¹ Conform acestei teorii, adoptate de majoritatea guvernelor, șvabilor nu li se cuvenea nici un fel de protecție. Teleki distingea diferitele grupuri de germani încă din vremea respectivă, acest lucru fiind vizibil și în politica anilor 40. Clasificarea de mai sus, care anula drepturile mai multor minorități, nu era însă admisă de acestea. Astfel, devenea imposibil un acord între majoritate și minoritate.

Poziția guvernului maghiar reiese foarte clar din memorandumul trimis guvernului german în martie 1931.⁶² Bethlen István împărtășea ideile lui Teleki, conform cărora germanii din Ungaria nu sunt băștinași, ci coloniști care au acceptat de bunăvoie condițiile și patriotismul maghiar. Conștientizarea dezavantajelor naționale în acel moment nu era astfel justificată, iar națiunea majoritară privea cu antipatie aceste încercări. A recunoscut însă justetea revendicărilor minorității germane în ceea ce privește învățământul și a făcut promisiuni în acest sens.⁶³ Totodată, Bethlen critica activitatea unor organizații germane, susținute în opinia sa de guvernul german, considerându-le acțiuni de propagandă împotriva Ungariei, care împiedicau ajungerea la un acord. În consecință, prim-ministrul susținea că Germania ar trebui să accepte asimilarea, să nu mai încerce regermanizarea și să-și exercite în schimb influența în direcția colaborării între minoritățile germane și maghiare din statele succesore.⁶⁴

Memorandumul menționat tratează detaliat șvabii sătmăreni, vorbind chiar de „chestiunea sătmăreană”. Prim-ministrul considera că în zona sătmăreană nu este vorba de întărirea conștiinței naționale, ci de regermanizarea șvabilor asimilați. Ideea lui Teleki este prezentă și aici, Bethlen considerând, la rândul său, că sașii și șvabii trebuie diferențiați. În opinia sa, liderii șvabi sunt așezați pe o poziție ofensivă, însă nu sunt sprijiniți de populația șvabă, care se distanțează din ce în ce mai mult. Potrivit punctului de vedere maghiar, șvabii ar fi ajuns la aceleași rezultate fără atacarea maghiarilor, și chiar pierderile economice puteau fi diminuate. Memorandumul sublinia că situația șvabilor din Ungaria este mai grea decât în statele succesore, dar că, din punct de vedere cultural, aceștia sunt mai liberi.⁶⁵

În perioada interbelică, în opinia publică maghiară se răspândise mitul conform căruia situația șvabilor era mult mai bună înainte de 1918, adică înainte de încadrarea lor în statele succesore. Această percepție s-a dovedit a fi falsă, deoarece atât comunitatea șvabilor bănățeni, cât și cea a șvabilor sătmăreni se diminuase considerabil din cauza asimilării, respectiv a desființării educației în limba germană, fenomene curente până în 1918. Totodată, ruptura în acest proces de asimilare a contribuit la apariția și întărirea sentimentului național.⁶⁶

⁶¹ Tot în opinia sa, faptul că o minoritate ajunge să fie majoritate în anumite situații nu este de ajuns, decât dacă este vorba de o minoritate forțată. Mai pe larg, vezi: Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund...*, pp. 74-75.

⁶² Scopul memorandumului a fost începerea unui dialog privind colaborarea minorităților din statele succesore, dar, din cauza conflictelor de interese, negocierile nu au avut loc. Textul memorandumului este publicat în Tilkovszky Lóránt: *Magyar memorandum és német válasz. A Duna-medencei kisebbségi problémákról, 1931*, in. Századok 2003/6, continuare 2004/1.

⁶³ Din cauza rezistenței autorităților locale și a bisericii, acest lucru nu s-a realizat.

⁶⁴ Tilkovszky Lóránt- Weidinger Melinda: *Magyar memorandum...* p. 185.

⁶⁵ Idem. p. 178. Autorul memorandumului pune întrebarea că deși este adevărat că șvabii au mai multe școli decât în 1918, este oare sigur că nu ar avea la fel de multe școli în cazul dominației maghiare? Pe baza rezultatelor obținute de șvabii din Ungaria în ceea ce privește educația, probabil că nu.

⁶⁶ Eiler Ferenc, *Német és magyar nemzetpolitikák...*, pp. 97-98.

O atitudine similară aveau liderii minorității maghiare din Transilvania. Jakabffy Elemér a publicat o serie de articole referitoare la chestiunea sătmăreană în *Magyar Kisebbség*.⁶⁷ Și el considera naturală asimilarea șvabilor, încercând să-i prezinte într-o lumină nefavorabilă pe liderii Gauamt-ului, pe care îi considera dependenți de guvern.⁶⁸ Regermanizarea a dus la tensiuni între cele două minorități, și pentru că șvabii sătmăreni votau în mod tradițional cu partidele maghiare înainte de 1918. Prin scăderea numărului alegătorilor, Partidul Maghiar, iar prin el ideea revizionistă, aveau mai puțini susținători.⁶⁹

În România, similar celorlalte state ale Micii Antante, chestiunea maghiară a fost cea mai importantă în ceea ce privește politica minoritară. Guvernul român se străduia să slăbească pozițiile maghiarilor, respectiv să pună obstacole în calea colaborării minorității maghiare cu cea germană. Deși încercările de renaștere națională a germanilor nu coincideau cu interesele României, statul român a profitat din ele.

În opinia lui Octavian Goga, exprimată la sfârșitul anilor 30, existau 3 tipuri de minorități: cei care nu sunt adepții unei politici iredentiste, cum ar fi sașii și șvabii, cei care ar putea manifesta tendințe separatiste, ca bulgarii și maghiarii, iar din cel de a treilea grup făceau parte evreii, considerați cei mai periculoși.⁷⁰ Această atitudine este în contrast cu cea maghiară, deoarece nici sașii, nici șvabii nu erau considerați pericol pentru stat. Conform acestei teorii, statul român susținea toate încercările șvabilor și sașilor. Astfel, principiul grupurilor etnice s-a afirmat curând în România, prin înființarea diferitor comunități naționale care asigurau autonomie economică, socială și culturală. Mai mult chiar, s-a realizat autonomia religioasă a sașilor prin biserica evanghelică săsească.⁷¹ Sașii și-au păstrat și școlile ecleziastice, cu 304 profesori în anii 30, dintre care 133 se considerau sași.⁷² Ca urmare a susținerii asigurate de Germania, în 1938 au ieșit în evidență și în România tendințele național-socialiste. Cu ocazia semnării tratatului de la Viena, Germania a semnat un acord și cu România, conform căruia toate popoarele au dreptul la educație, administrație și justiție în propria lor limbă, respectiv la reprezentare proporțională în organele legislative și guvernamentale ale țării. Astfel, Partidul Muncitoresc Național Socialist al Germanilor din România a luat ființă legal și funcționa ca un stat în stat.⁷³

Planurile guvernului legate de șvabii din Satu Mare sunt cel mai bine prezentate în cartea lui Ioan Gherman. Ca pretor al plasei Careiului, punctul său de vedere poate fi considerat unul oficial. În cartea sa, scrisă în 1938⁷⁴, acesta se plângea că funcționarii români nu realizează importanța mișcării șvabilor și doresc mai mult românizarea lor. El consideră acest lucru imposibil pe termen scurt, în condițiile în care statul maghiar nu a reușit asimilarea lor în 200 de ani. Astfel, interesul pe termen scurt al României este regermanizarea, prin care va rezista eventualei revizuirii teritoriale.⁷⁵

Atitudinea guvernului german din perioada interbelică referitoare la minoritatea germană nu era atât de unitară. S-au produs schimbări în funcție de poziția geografică a minorității respective, precum și în funcție de pericolul de asimilare la care era expusă.

Potrivit ideilor lui Gustav Stresemann, ministru de externe în anii 1920, minoritatea germană era împărțită în 4 grupuri: cei care au ajuns în minoritate ca urmare a modificării granițelor după primul război mondial, cei care trăiesc în regiunea Baltică, germanii din valea Dunării și cei de pe teritoriul

⁶⁷ *A szatmár vidéki asszimiláció (Asimilația în zona Sătmarului), Néhány adat a Szatmár vidéki asszimilációhoz (Câteva date referitoare la asimilația din zona Satu mare), Mussolini szelleme Szatmár vidékén (Spiritul lui Mussolini în zona Satu Mare)*. Majoritatea articolelor au apărut sub pseudonime. Seria de articole a apărut și ca extras: *Cogitator, Szatmár vidéki asszimiláció (Asimilația în zona Sătmarului)*. Nemzetpolitikai tanulmány, Lugos, 1928.

⁶⁸ Tilkovszky Lóránt, *A szatmári németiség...*, p. 231.

⁶⁹ Eiler Ferenc, *Német és magyar nemzetpolitikák...*, pp. 98.

⁷⁰ Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund...*, pp. 74-75.

⁷¹ Idem. p. 164.

⁷² Idem. p. 260.

⁷³ Idem. p. 221.

⁷⁴ Plasa Carei, jud. Salaj. Descrierea teritoriului, populațiunei, stărilor: sanitare, culturale, morale, religioase, economie, financiare și de comunicație. Date statistice.

⁷⁵ După calcule proprii, prin regermanizare 29000 de oameni (13000 români și 16000 șvabi) ar fi în opoziție cu 6000 de maghiari, deci plasa Carei ar deveni majoritar română; astfel ar fi posibilă respingerea revendicării Ungariei asupra teritoriului.

Uniunii Sovietice. Ca scop principal, el a desemnat redobândirea teritoriilor situate de-a lungul granițelor. În schimb, în cazul germanilor din grupele 2 și 3, menținerea unei comunități minoritare era în interesul statului german, care își mărea astfel influența în regiune.⁷⁶ Ideea națională a devenit populară și printre germanii din Ungaria, ca și printre celelalte minorități germane. Conform principiilor lui Basch Ferenc, liderul germanilor din Ungaria, aceștia nu sunt o minoritate, ci un grup național german, parte integrantă a poporului german, care trăiește sub dominație străină. De soarta acestui grup este responsabil întreg poporul german, și imperiul are dreptul de a interveni pentru protecția lor.⁷⁷

În primii ani, Berlinul a asigurat partidelor germane locale libertate mai mare decât guvernul maghiar și nu a intervenit în politica lor, deși consultarea cu Germania era apreciată. Ungaria cerea guvernului german să influențeze aceste partide în vederea colaborării. Germania nu răspundea însă cererii, afirmând chiar că relația germanilor de peste hotare cu minoritatea maghiară depinde de modul în care sunt tratați germanii din Ungaria. Partidul germanilor din România se teme de pierderea pozițiilor sale, astfel încât susținea mai mult colaborarea cu partidul de guvernare decât cu Partidul Maghiar.

S-a pus însă problema că, în cazul unei revizuirii teritoriale, fie ea și minimală, șvabii sătmăreni vor reveni Ungariei, iar acest fapt îi neliniștea pe conducătorii Gauamt-ului, care se temeau de anularea de către guvernul maghiar a rezultatelor obținute. De aceea, ei au decis moderarea acțiunilor din Satu Mare, dar nu și încetarea totală a acestora, căci Partidul German nu renunța la nici un membru. Conform planului, germanii ar trebui să se concentreze asupra menținerii efectivului și să renunțe la cei asimilați, iar în schimb Ungaria ar trebui să renunțe la tendințele de maghiarizare. La întâlnirea din Timișoara din 1933, liderii germani au stabilit schimbarea tacticii care i-a pus în conflict pe maghiari și șvabi, în scopul recunoașterii de către Ungaria a revendicărilor șvabilor.⁷⁸

Un studiu al unui lider german prezenta însă un alt plan. Acesta a recunoscut că în bazinul Carpatic asimilarea șvabilor a fost cea mai accentuată. În timpul administrației române s-a revenit puțin, fiind astfel posibilă educarea unei elite locale, respectiv restaurarea sistemului școlar. Se teme și el de continuarea asimilării din partea Ungariei în cazul unei revizuirii teritoriale, astfel că a apărut ideea evacuării șvabilor sătmăreni. La început se dorea doar evacuarea celor maghiarizați, mai târziu punându-se problema evacuării tuturor șvabilor. Planul a fost suspendat de Germania, deoarece primirea celor care fuseseră mutați deja s-a lovit de multe obstacole.⁷⁹

În 1933 s-a produs o schimbare în politica față de minorități. În timp ce legătura cu țara-mamă se realiza la început prin organizații populare, la sfârșitul anilor 30 rolul acestora a fost preluat de SS. La început, Germania se străduia să împace generația vârstnică, mai conservatoare, cu tinerii radicali, dar după 1938 îi susținea clar pe cei tineri și acționa ca arbitru în cazul conflictelor.⁸⁰

În mijlocul minorității germane ideea populară a câștigat teren, iar Hitler a folosit acest fenomen în scopuri proprii. Sistemul nazist propaga o ideologie rasială, și nu una etnică, folosindu-se de aceasta din urmă doar ca un instrument de propagandă. Nu interesul unui grup era decisiv, ci doar materialul uman al acestuia, prin care slujea interesele națiunii mamă. Scopul SS-ului nu era

⁷⁶ Eiler Ferenc, *Német és magyar nemzetpolitikák...*, pp. 91.

⁷⁷ Tilkovszky Lóránt, *Ez volt a Volksbund...*, p. 15.

⁷⁸ Tilkovszky Lóránt, *A szatmári németiség...*, p. 233-238.

⁷⁹ În scopul evitării panicii, planul nu a fost comunicat nici liderilor locali, nici ambasadei germane. Nici unul dintre guverne nu avea poziții bine definite referitor la evacuare. Din partea germană s-a pus problema evacuării de mai multe ori, unele grupuri etnice au și fost evacuate. Decizia referitoare la germanii dunăreni a fost amânată până după război. Opiniile contrare ale guvernelor maghiar și român au devenit evidente în 1943, când s-a pus din nou problema evacuării. Guvernul maghiar a acceptat o posibilă evacuare, sperând să scape astfel de elementele mai radicale, iar cei rămași ar fi fost asimilați cu ușurință. Guvernul român nu susținea un astfel de plan, deoarece germanii jucau un rol important în viața economică a statului, și prezența lor a fost utilă pentru respingerea revendicărilor teritoriale maghiare. Totuși, Antonescu a declarat că ar accepta orice plan, dând dovadă iarăși de loialitate față de Germania. Mai pe larg, vezi: Norbert Spannberger, *A magyarországi Volksbund...*, pp- 234-235, és 338-339.

⁸⁰ Idem. p. 98.

organizarea unui grup cultural sau politic, ci al unuia centralizat, bazat pe o ideologie unitară.⁸¹ La declanșarea războiului, nu se mai lua în considerare interesul unui grup, care a fost fie evacuat, fie recrutat în SS, cum s-a întâmplat în cazul germanilor din Ungaria.

Germanii din Ungaria între 1940- 1944

În urma anexării teritoriului Transilvaniei de Nord, șvabii din Satu Mare au redevenit cetățeni ai Ungariei, și începând din acest moment soarta lor este legată de cea a germanilor din Ungaria.

Încă înainte de dictatul de la Viena, guvernul maghiar a luat legătura cu sașii. Aceștia au ajuns lideri ai germanilor în Europa centrală și de sud, cu o influență mare și la Berlin. Hitler a semnalat faptul că sașii nu susțineau revizuirea teritorială, dar acest lucru nu a fost declarat în mod oficial. Până la începutul anilor 40, sașii au ajuns complet sub influența guvernului german, acceptând astfel orice decizie a lui Hitler. Cu ocazia negocierilor desfășurate prin intermediul ambasadei, s-a manifestat dualitatea politicii guvernului maghiar. Ei au luat legătura doar cu sașii, nu și cu populația șvabă. Au promis sașilor beneficii economice chiar și în cazul în care nu doresc revenirea la Ungaria, doar pentru a susține ideea revizuirii teritoriale. Dacă decid totuși să revină, li se vor acorda toate drepturile.⁸² Negocierile au luat sfârșit fără rezultate concrete, deoarece a devenit clar că deciziile sunt luate la Berlin.⁸³

În timpul negocierilor s-a demonstrat că Ungaria respinge în continuare recunoașterea germanilor de pe teritoriul ei, în virtutea principiului etnic. Totodată, a subordonat totul scopului revizuirii teritoriale, și ar fi acceptat ca prin revenirea sașilor să aibă o populație organizată pe baze național-socialiste pe teritoriul ei. Dorea să prevină influența sașilor prin acordarea de drepturi acestora și șvabilor. A acceptat recunoașterea drepturilor sașilor, deoarece ei aveau sistemul lor propriu de instituții și autonomie, iar în cazul lor nici nu s-a pus problema asimilării. Modul de a trata diferit minoritățile germane a fost respins atât de comunitățile în cauză, cât și de Berlin⁸⁴, astfel că la acordul de la Viena a fost anexat acordul privind grupurile etnice. Prin acesta, scopul Germaniei a fost să-i ridice pe germanii din Ungaria la același nivel cu cei din statele succesorale. Guvernul maghiar considera acest acord drept un șantaj, reușind eliminarea drepturilor colective din contract. Astfel, prevederile referitoare la grupul etnic ca entitate de drept comun sunt înlocuite de cele privind drepturile individuale. Guvernul a acceptat acordul, în speranța că premierul Teleki va face tot posibilul pentru a-l sabota. Respectarea prevederilor acestuia nu a fost însă controlată de nimeni, pe baza bunei relații dintre cele două state, astfel că acordul nu și-a putut îndeplini rolul care i-a fost destinat.⁸⁵

Din toate acestea reiese că guvernul maghiar nu ar fi schimbat în mod radical nimic legat de politica sa față de minorități, considerând-o importantă doar în măsura în care ea se interfera cu relațiile externe.

A început elaborarea noii legi a învățământului, dar și aici au fost menținute ședințele cu părinții criticate de minorități, și nu au fost luate măsuri pentru creșterea numărului de profesori. Decretul 700 din 1941 a ordonat transformarea școlilor mixte în școli germane, iar a celor maghiare în școli mixte pe teritoriul localităților dominate de minorități. Educația mixtă putea fi însă menținută în localitățile în care aceasta era cerută de un număr minim de 20 de părinți.

⁸¹ Norbert Spannenberger, *Ösztönzés és alakítás, ébresztés és fegyelmezés, megtisztítás és támogatás. A nemzetiszocialista népcsoport politika egy ismeretlen forrása (Ambiționare și formare, ambiționare și disciplinare, purificare și susținere. Un izvor necunoscut a politici național-socialiste față de grupuri etnice)*, in. Aetas 2005/1-2, pp. 231-239.

⁸² Drepturile oferite de guvernul maghiar erau valabile doar pentru ținutul săsesc, nu și pentru regiunea Bistriței..

⁸³ Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund...*, pp- 208-209. Hans Otto Roth, liderul sașilor a semnalat că i se pare imposibil ca guvernul maghiar să acorde sașilor mai multe drepturi decât cel român.

⁸⁴ Guvernul maghiar a avut o atitudine similară și în cazul germanilor din Bácska. Ca și în cazul șvabilor sătmăreni, Budapesta nu a recunoscut dezvoltarea separată a germanilor din Bácska. Guvernul a fost forțat să se retragă în cazul acestora din urmă, fiindcă până în 1941 s-a realizat principiul grupului etnic și organizația șvabilor de aici, Kulturbund, a realizat organizarea colectivă a grupului, susținând un sistem propriu de instituții economice, culturale și sociale. Pentru diferența dintre Volksbund și Kulturbund mai pe larg, vezi: Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund...*, pp- 258-259.

⁸⁵ Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund...*, pp- 214-230.

Acordul de la Viena a însemnat o schimbare în istoria germanilor din Ungaria și a Volksbund-ului. Înainte de negocierile de la Viena, Volksbund-ul și-a prezentat cerințele și a fost aprobată formarea de noi grupări locale. Guvernul aprobase anterior funcționarea a 21 de grupări locale, numărul lor ajungând acum la 50, iar efectivul s-a triplat în câteva săptămâni. Acordul de la Viena a dovedit că Germania nu renunță la germanii din Ungaria și cere un drept de intervenție tot mai pronunțat în activitatea organizației. Basch Ferenc, lider al grupului etnic, conta pe intervenția guvernului german, deși aceasta nu servea intereselor Volksbund-ului, minoritatea germană fiind pentru Berlin doar un instrument.⁸⁶

În urma creșterii teritoriale, organizațiile minorității germane s-au unit cu Volksbund-ul, determinând tensiuni în cadrul organizației. Pe de o parte, era vorba de conflicte între generații, pe de altă parte, cei reînțorși au contribuit la radicalizarea organizației, devenind tot mai nemulțumiți de politica guvernului și avansând revendicări tot mai radicale. Anterior, Volksbund-ul era considerat o organizație aflată în relații bune cu guvernul, care dorea menținerea acestei poziții. Din cauza radicalizării organizației însă, noul prim-ministru, Bárdossy László, a cerut ambasadorului disciplinarea Volksbund-ului. Acest pas înseamnă totodată sfârșitul politicii minoritare de dinainte și schimbarea dimensiunilor problemei, care nu mai este considerată o afacere internă. Începând din acest moment, voința Berlinului s-a afirmat tot mai mult în cazul germanilor din Ungaria, fapt care a contribuit decisiv la transformarea organizației.

Astfel, la instrucțiunile Berlinului, care avansa ideea că perioada de construcție etnică luase sfârșit, iar Volksbund-ul trebuie să contribuie la efortul de război, organizația și-a moderat tonul. Toate acestea aveau loc atunci când Volksbund-ul se afla doar la începutul organizării grupului etnic. Dacă la înființare organizația avea drept scop reprezentarea intereselor germanilor, începând din acel moment ea a servit intereselor politice ale Germaniei.⁸⁷

Reorganizarea Volksbund-ului după modelul nazist a început prin înființarea, în iunie 1941, a organizației de tineret *Deutsche Jugend*. Scopul său declarat a fost acela de a pregăti tineretul pentru război. Guvernul a aprobat funcționarea noii organizații abia în aprilie 1942, încercând prin această amânare să împiedice aspirațiile germanilor. Prin modificarea statutului organizației, aceasta a fost înregistrată anterior ca organizație culturală sub supravegherea ministerului, iar membrii săi puteau fi doar copiii membrilor Volksbund-ului. *Deutsche Jugend* nu a avut însă succes, deoarece entuziasmul populației a scăzut odată cu începerea recrutărilor în SS. Paralel, a început trecerea la economia de război, în scopul măririi producției. În aprilie 1942, cu acordul tacit al guvernului, s-a înființat serviciul economic de război. Tot în aceste luni a fost fondată și organizația de Asistență Populară Germană pentru sprijinirea copiilor, a femeilor și săracilor.⁸⁸

Cu ocazia recensământului din 1941, s-a demonstrat că ritmul asimilării germanilor a scăzut și mulți au atribuit acest fenomen Volksbund-ului.⁸⁹ Totuși, guvernul maghiar spera în continuare în succesul politicii de asimilare. Din momentul numirii sale ca prim-ministru, Kállay Miklós a început o politică de echilibru, bazată pe desprinderea intereselor maghiare de cele germane. Acest lucru a însemnat totodată și sfârșitul Volksbund-ului, deoarece baza existenței organizației o constituia buna sa relație cu guvernul maghiar. De la început însă, Kállay s-a străduit să slăbească organizația: a împiedicat ajungerea la destinație a ajutorului material, a aprobat recrutarea în SS și funcționarea *Deutsche Jugend* și a tolerat serviciul de război.

Situația Volksbund-ului nu s-a îmbunătățit nici după ocupația germană din 1944, deoarece organizației nu i-a revenit nici un rol în această acțiune. Toate acestea reies și din lista de revendicări înaintate noului prim-ministru, Sztójay Döme, care corespundea într-o măsură totuși celei din 1940. Se cerea transferul funcționarilor antigermani, funcționarea liberă a organizației, respectiv rezolvarea problemei școlilor. Din acest moment, organizația nu mai deținea un rol important, fiind ignorată și în timpul recrutării în SS.

⁸⁶ Idem. p. 223.

⁸⁷ Idem. p. 273.

⁸⁸ Idem. p. 301.

⁸⁹ În unele cercuri guvernamentale s-a pus problema creării unor organizații similare pentru susținerea maghiarilor din diaspora.

Evenimentele prezentate mai sus au influențat și situația șvabilor din Satu Mare. După cum așteptau deja unii lideri ai șvabilor, guvernul maghiar încerca desființarea unor rezultate obținute în timpul administrației românești. În încercarea de a menține o bună relație cu guvernul, Basch Ferenc, liderul lor, a interzis folosirea salutului „Heil Hitler” și al steagului imperial. Totuși, guvernul a redus numărul școlilor la 18, funcționarii germani cu sentimente germane au fost transferați în alte sate, căminele culturale și slujba în limba germană au fost interzise. La protestele lui Basch, Bárdossy a replicat că situația din vremurile românești fusese anormală și nu va fi menținută.⁹⁰

Cu ocazia vizitei făcute la Satu Mare, primul ministru Teleki a afirmat că nu susține încercările de maghiarizare, iar scopul lui este acela de a satisface revendicările îndreptățite. Kölcsey Ferenc, prefectul comitatului, era însă de părere că șvabii din Satu Mare s-au maghiarizat atât de mult, încât nici nu există probleme etnice în județ.⁹¹ Deși considera justificată reprezentarea sașilor, Teleki încerca să împiedice reprezentarea șvabilor, afirmând că aceștia nu beneficiaseră de acest drept nici în timpul administrației românești.⁹² Totuși, împotriva voinței sale, Joseph Schönborn a intrat în parlament.⁹³ În mai 1941, cotidianul șvabilor sătmăreni *Sathmarer Schwabenpost* a fost suspendat pentru o perioadă, deoarece a afirmat că fiecare familie ar trebui să dețină un exemplar din *Mein Kampf*.

În fața acțiunilor guvernului maghiar, șvabii sătmăreni sperau într-o protecție din partea Volksbund-ului, devenind în acest scop una dintre organizațiile- membru ale acestuia. Pe 19 octombrie, Basch făcea o vizită la Carei.⁹⁴ După aceste evenimente, în comunele germane din județul Satu Mare s-au înființat organizații locale.⁹⁵

Educația a rămas o problemă-cheie și după 1940. Deși până în septembrie 1940, minoritatea germană nu dispunea de nici un liceu, ca un gest în favoarea germanilor s-a aprobat atunci ca Volksbund-ul să deschidă gimnaziile la Budapesta și Pécs. S-au fondat totodată 4 școli civile, dintre care una la Carei.⁹⁶ Totuși, în județul Satu Mare, Volksbund-ul nu avea dreptul de a deschide școli. Hóman Bálint, ministrul educației, a recunoscut într-o declarație că decretele nu sunt respectate prin ordine superioare, deoarece, după părerea sa, era de datoria profesorilor să educe studenți religioși, bogați spiritual.⁹⁷ Pe de altă parte, dispozițiile au fost sabotate în continuare și în școlile declarate germane în statistici se practica educația mixtă.⁹⁸ În alte cazuri însă, chiar împotriva voinței părinților, Volksbund-ul cerea introducerea limbii germane.⁹⁹

⁹⁰ Tilkovszky Lóránt, *A szatmári németiség...*, p. 242.

⁹¹ A avut o declarație asemănătoare, dată cotidianului Szamos în aprilie 1941, când a afirmat că șvabii din Satu Mare nu sunt a minoritate, deoarece s-au maghiarizat complet. De acest articol s-a ocupat și responsabilul de presă al Volksbund-ului, conform căruia grupul etnic poate accepta doar asimilarea naturală, dar în acest caz nu este vorba de așa ceva, deoarece șvabii nu au renunțat niciodată la școlile lor, ci ele au fost desființate în mod arbitrar. Mai pe larg, vezi: MOL K 28 Ministerelnökség nemzetiségi osztályának iratai (în cele ce urmează K 28), 117 csomó, 194 tétel, Aviz de politică externă legat de naționalități, aprilie 1941

⁹² Acest lucru nu este adevărat, Joseph Schönborn a intrat în parlament ca deputat al șvabilor sătmăreni.

⁹³ Joseph Schönborn este o personalitate cheie a epocii, persoana sa ar merita o cercetare separată. Este de origine șvabă din Banat, dar încă din vremurile românești reprezenta pe șvabii sătmăreni. Național socialist convins, un adversar al lui Basch în Volksbund., nu a activat în parlamentul de la Budapesta, fiindu-i încredințată sarcina recrutării SS. A dispărut în aprilie 1945 la ieșirea armatei germane din Budapesta. Tilkovszky Lóránt, *A szatmári németiség...*, p. 243.

⁹⁴ Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund...*, p. 236.

⁹⁵ În Homorodu de Jos pe 5 februarie 1941, în Tiream pe 8 februarie, în Petrești și Carei pe 9 februarie. MOL K 28, 117 csomó, 194 tétel, Aviz de politică externă legat de naționalități, februarie 1941.

⁹⁶ Pe lângă acestea, sașii aveau în Transilvania de Nord 2 gimnazii evanghelice, 2 școli civile, 47 de școli populare și o școală pedagogică.

⁹⁷ Totodată a admis că regretă permiterea înființării școlilor civile germane, printre care cea din Carei. Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund...*, p. 324.

⁹⁸ În primăvara lui 1941, ca răspuns la o petiție înaintată de Volksbund, ministrul educației a decretat un control în 4 sate din Satu Mare, deoarece, conform petiției, școlile erau germane, dar predarea era totuși mixtă. Dintre cele 4 sate, doar într-unul singur funcționa o școală de tip A. După afirmația preotului, în celelalte trei educația mixtă fusese introdusă la cererea părinților. Sursă: Arhiva Episcopiei Romano-Catolice din Satu Mare, dosar 1301/1941 nearanjat.

⁹⁹ La Urziceni, administrația școlii a decis introducerea limbii maghiare, dar în scopul menținerii unei atmosfere pașnice în sat, s-a decis totuși desfășurarea a trei ore de limba germană pe săptămână. Cererea în acest sens a fost semnată de 168 de părinți. Funcționarii Gauamt-ului au strâns într-o noapte semnăturile necesare susținerii educației în limba germană. În schimb, preotul a depus o cerere la guvern, în care solicita introducerea educației în limba maghiară, argumentând că elevii vorbesc doar această limbă. *Scrisoarea preotului din Urziceni către guvern*, MOL, K 28, csomó 118, tétel 197.

Nicăieri nu se dădeau lupte mai înverșunate între maghiari și etnicii germani în perioada 1940-44 decât în Satu Mare, și totodată nicăieri nu era mai prezent sentimentul patriotic.¹⁰⁰ Opoziția a dus deseori la acțiuni violente: în primăvara lui 1941 a avut loc o încăierare când tinerii din Tiream au încercat să dizolve balul șvăbesc din Petrești. Conflictul a avut și o victimă în persoana unui tânăr șvab, dar făptașul maghiar a fost achitat, iar Volksbund-ului i s-a interzis să raporteze cele întâmplate.¹⁰¹ Din cauza timpului scurt, administrația maghiară nu a reușit să desființeze rezultatelor obținute de șvabi în perioada anterioară, dar în schimb a pus permanent piedici în calea Volksbund-ului și a propagat în continuare asimilarea. În mai 1943, în satul șvăbesc Cămin din Satu Mare era editat un anunț prin care cei ce doreau să-și maghiarizeze numele trebuiau doar să se prezinte la primărie.¹⁰²

Recrutările în SS

SS-ul¹⁰³ a fost înființat în 1925 pentru protecția personală a lui Hitler. În 1929 în fruntea lui a fost numit Heinrich Himmler, care l-a transformat în organizația violentă a ideologiei național-socialiste. Unitățile armate ale SS au apărut curând după accesul la putere al naziștilor, prin înființarea unităților de menținere a ordinii. Efectivul SS a fost completat pe bază de voluntariat, printre cei obligați la serviciu militar. Unitățile SS au luat parte la primele operațiuni de după izbucnirea războiului și au avut pierderi grele din cauza fanatismului de care dădeau dovadă. Astfel, în 1939 s-a organizat biroul de recrutare pentru unitățile armate ale SS, Waffen SS. Deoarece recrutarea din Germania a întâmpinat numeroase obstacole din cauza Wehrmacht-ului, atenția s-a îndreptat către germanii din afara granițelor, transformați cu timpul în rezerve SS.¹⁰⁴

Deși efectivul Waffen SS a crescut vertiginos, acesta a rămas totuși o unitate mică din cadrul armatei germane, așa-numita unitate de elită. La începutul lui 1941, reprezenta 2,2% din armata germană, procentul ajungând la 8,3% la începutul lui 1945. Din cauza pierderilor mari, începând din 1942 germanii obligați la serviciul militar puteau fi recrutați de Waffen SS. Cu toate acestea, principiul voluntariatului a fost menținut întotdeauna.

Primele recrutări ilegale au avut loc în 1940. Planurile prevedeau recrutarea a 1000 de germani din România și 500 din Ungaria. În Ungaria însă s-au ivit numeroase obstacole, astfel că primul grup de 100 persoane a plecat doar în iunie 1941.¹⁰⁵ Recrutările ilegale au avut cel mai mare succes în România, unde voluntarii au fost mascați ca muncitori.¹⁰⁶ În iunie 1941 au început recrutările și în Ungaria, camuflați fie în acțiuni sanitare, fie în delegații trimise în Germania să asiste la diferite evenimente sportive. Participanții nu au fost însă informați asupra scopului real al acțiunii.

În decembrie 1941, Himmler a decretat recrutarea a 60000 de persoane în Ungaria, România și Slovacia. Numărul foarte mare făcea posibilă recrutarea doar prin convenții interstatale. Cu ocazia vizitei din ianuarie 1942, ministrul german de externe, Ribbentrop, a cerut Ungariei 20000 de voluntari germani de pe teritoriul său. Și cu ocazia acestui acord s-a demonstrat poziția guvernului maghiar față de minorități, în special față de cea germană. Pe de o parte, Ungaria dorea să reducă numărul soldaților

¹⁰⁰ În ianuarie 1941, la Bonyhád s-a înființat Mișcarea de Loialitate, care dorea să ofere o alternativă celor care nu erau de acord cu Volksbund-ul. Deocamdată nu se cunosc efectele acesteia în Satu Mare.

¹⁰¹ Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund...*, p. 236. conflictele de acest gen au devenit cotidiene între șvabi și maghiari. S-a relatat un eveniment asemănător din februarie 1941, când tinerii maghiari din Erdőd au devenit violenți la un bal șvăbesc din Carei. K 28, csomo 117, tetel 194, Aviz de politică externă legat de naționalități, februarie 1941.

¹⁰² Idem. p. 223. Conform motivării oficiale, prin aceste măsuri se dorea câștigarea de timp.

¹⁰³ Schutzstaffel - Detașament de apărare.

¹⁰⁴ Kovács Zoltán András- Számvéber Norbert, *A Waffen-SS Magyarországon (Waffen SS în Ungaria)*, Paktum Nyomdaipari Társaság, Budapest, 2001. <http://mek.oszk.hu/05000/05002/index.phtml>.

¹⁰⁵ Din perspectiva specialiștilor, este discutabil dacă Basch a fost sau nu de acord cu recrutările ilegale. În opinia lui Számvéber Norbert, acesta nu putea executa ordinul din cauza politicii guvernului, iar Norbert Spannenberger este de părere că nici nu vroia să-l execute și dorea trimiterea unui număr cât mai mic de voluntari.

¹⁰⁶ Succesul din România poate fi atribuit atât influenței național-socialiste, cât și legăturilor personale, căci Gotlob Berger, conducătorul biroului de rezerve al SS, a fost socrul lui Andreas Schmidt, liderul germanilor din România. În ianuarie 1940, germanii au cerut ajutor prefectului de Satu Mare în problema eliberării de pașapoarte pentru 16-21 de tineri. Deși nu reiese din acte, poate fi vorba de recrutare ilegală și în acest caz. Sursă: Direcția Arhivelor Naționale, filiala județeană Satu Mare, Fond Fond Prefectura județului Satu Mare, dos. 3-1940 p. 113, 116.

săi trimiși pe frontul de est, pe de altă parte urmărea să se debaraseze de elementele radicale ale minorității germane.

Acordul din februarie 1942 a fost unul verbal. Conform acestuia, guvernul maghiar contribuia la recrutarea în Waffen SS a cetățenilor maghiari cu vârsta între 18 și 30 de ani pe bază de voluntariat, cu condiția pierderii cetățeniei, indiferent dacă erau membri Volksbund sau nu. Militarii profesioniști și angajații din industria războiului puteau fi recrutați doar dacă nu erau indispensabili. În cazul minorilor, recrutarea era posibilă doar cu acordul părinților, iar de familia celor recrutați se va îngriji Germania. În acel moment era permisă recrutarea a 20000 de persoane. Conform acordului, Volksbund-ul trebuia să desfășoare acțiunea cât mai rapid, prin excluderea presei și a publicului. La momentul acordului, a devenit clar rolul limitat al Volksbund-ului, organizația fiind exclusă de la negocieri și acordându-i-se doar rolul de executor. Pe de altă parte, trebuie menționată politica abilă a guvernului, care lega recrutarea de pierderea cetățeniei, interpretând acest gest ca lipsă de loialitate față de stat.¹⁰⁷ Conform rapoartelor din acea perioadă, recrutarea s-a desfășurat fără incidente și în 2 luni s-au înscris peste 25000 de persoane, majoritatea din Bačka (azi Serbia).¹⁰⁸

Primul acord SS avea mai multe lacune. Una dintre ele era cetățenia membrilor de familie ai celor plecați. Astfel, în timp ce persoanele recrutate și-au pierdut cetățenia imediat, situația familiei lor a rămas neclară. Cele două guverne au amânat rezolvarea acestei probleme până după terminarea războiului, persoanele în cauză rămânând până atunci cetățeni maghiari cu drepturi depline. O altă deficiență era indemnizația acordată familiilor celor recrutați, pentru că, potrivit acordului verbal, această sarcină îi revenea Germaniei. Guvernul maghiar nu a acceptat însă suma propusă de statul german, fiindcă aceasta depășea cu mult pe cea primită de militarii maghiari. I s-a permis astfel ministrului german al finanțelor să aloce anual doar 5 milioane de pengő, care nu atingeau nici pe departe nivelul întreținerii familiilor din Ungaria. Problema a fost rezolvată în februarie 1943, când rudele celor recrutați în SS au primit o sumă egală cu cea acordată familiilor militarilor maghiari.¹⁰⁹

În timpul primei vizite în Germania a noului prim-ministru, Kállay Miklós, s-a pus problema unei alte etape de recrutare pe teritoriul Ungariei. În speranța că un nou acord va scuti Ungaria de trimiterea altor unități militare pe frontul de est, Kállay a acceptat mărirea numărului inițial de recruți, de la 20000 la 30000. Pentru a atinge acest număr, s-a renunțat inclusiv la germanii care făceau parte din armata maghiară, aceștia fiind trimiși în concediu pe perioada recrutărilor. Și în acest caz a fost vorba de un acord verbal, iar condițiile se păstrau în forma anterioară. Cea de-a doua recrutare a început în anul 1943,¹¹⁰ și s-a desfășurat pe o perioadă nedeterminată. Față de primul val însă, entuziasmul era mult mai scăzut, ajungându-se astfel și la recrutarea celor cu defecte fizice pentru a se atinge efectivul dorit. Nu există date totalizate referitoare la cea de-a doua recrutare, însă scopul propus nu a fost atins. Numărul recruților a fost aproximativ egal cu cel din prima acțiune.¹¹¹

În martie 1944, după ce Ungaria a fost invadată de armata germană, s-a ivit ocazia unei noi recrutări. Guvernul s-a dovedit de această dată mult mai îngăduitor, astfel încât condițiile acordului au fost stabilite în scris. Conform actului semnat în aprilie 1944, persoanele care au împlinit 17 ani și se consideră germani pot fi recrutate.¹¹² Din cauza lipsei reglementărilor legale ale acordului, a devenit posibilă recrutarea persoanelor asimilate total, sau a persoanelor de origine maghiară. De această dată recrutarea s-a desfășurat pe baza ordinelor de chemare, iar cei care nu s-au prezentat au fost aduși de

¹⁰⁷ Norbert Spannenberger, *A magyarországi Volksbund...*, p. 283. Totodată, prin permiterea recrutării altora decât a membrilor Volksbund, era vorba de mai mult decât de necesitatea de a scăpa de elementele radicale. S-a evidențiat aici probabil politica de evacuare a guvernului maghiar. Acest punct apărea doar în acordul cu Ungaria, în celelalte state voluntarii nu și-au pierdut cetățenia.

¹⁰⁸ Kovács- Számvéber, *A Waffen-SS Magyarországon...*

¹⁰⁹ Ambiguitatea chestiunii a slăbit succesele acțiunilor ulterioare ale SS; Volksbund-ul a primit critici dure, deoarece promisese indemnizații mai mari cu ocazia recrutării și era responsabil de repartizarea acestora.

¹¹⁰ Tot în această perioadă, în mai 1943, s-a semnat un acord asemănător și cu România, legalizând astfel recrutarea celor care au împlinit 17 ani.

¹¹¹ Kovács- Számvéber, *A Waffen-SS Magyarországon...*

¹¹² Cu ocazia celei de a treia recrutări, s-a dovedit cât de mult au fost neglijate interesele grupului etnic, respectiv statutul de marionetă al Volksbund-ului, care nu avea nici un rol în acțiunile de recrutare.

poliție. Nu avem statistici legate de cea de a treia recrutare, dar se estimează că au fost convocate în jur de 80-100000 de persoane.¹¹³

Prima recrutare în SS și șvabii sătmăreni

Capitolul de față își propune analiza pe larg a primei recrutări în SS desfășurate în zona Satu Mare. Am ales această primă acțiune fiindcă este cea care s-a desfășurat în totalitate pe bază de voluntariat – dacă nu ținem cont de propaganda verbală a Volksbund-ului – și pentru că dispune de cele mai multe date. Caracterul voluntar al recrutării transformă acțiunea într-un moment cheie al mișcării germane din perioada 1918-1945: membrii minorității germane ajung să aleagă pentru prima dată între patriotismul maghiar și obligația națională germană propagată de SS. Acest fenomen este important în cazul șvabilor sătmăreni, oferind indicii prețioase privind stadiul regermanizării acestora.

Există două statistici referitoare la prima recrutare în SS, desfășurată în 1942, deși nici una nu oglindește rezultatele finale. Ambele au fost elaborate de jandarmerie, prima pe 28 februarie 1942, iar a doua peste două săptămâni, pe 19 martie 1942. Cele două statistici sunt publicate de Kovács-Számvéber¹¹⁴ și sunt extrem de utile, fiindcă redau numărul celor recrutați pe sectoare și localități. Conform primului document, prezența la recrutare pe întreg teritoriul Ungariei a însumat 15329 de persoane, iar cel de al doilea menționează 4530 de persoane, în total 19859.¹¹⁵

Privind recrutările din regiunea Careiului, este relevant un raport al poliției, conform căruia recrutarea s-a desfășurat sub coordonarea a 3 ofițeri SS, fără prezența vreunui delegat maghiar.¹¹⁶ Tinerii șvabi au sosit în oraș pe sănii, purtând steagul maghiar și simboluri Volksbund. Conform aceluiași raport, în entuziasmul inițial circa 600 de persoane s-au prezentat în fața comisiei de recrutare și majoritatea s-au dovedit a fi apți din punct de vedere militar.¹¹⁷

În anii 1940 Ungaria a fost împărțită în 10 sectoare de jandarmerie. Conform statisticii, cei mai mulți recruți, însumând peste 10000 de persoane, proveneau din sectorul V, urmat de sectorul IV cu 2295 de persoane, și sectorul X, cu 1621 de persoane. Sectorul IX, care cuprindea și Satu Mare, se afla pe locul 6, cu 447 de voluntari.

În cele ce urmează, dorim să analizăm proporția pe localități a voluntarilor recrutați din județul Satu Mare. Vom folosi drept termen de comparație pentru informațiile privind Satu Mare (sectorul IX de jandarmerie), datele referitoare la sectoarele V (județul Bácsbodrog, de unde provin cei mai mulți voluntari), I (împrejurimile Budapestei, deci teritoriul Ungariei de după Trianon) și X (care cuprinde județe din Nordul Transilvaniei, printre care și Bistrița-Năsăud). Fără a supune datele unor analize demografice, vom face doar câteva afirmații, fiindcă există diferențe importante între sectoarele observate.¹¹⁸ În Bácsbodrog și regiunea Budapesta (județul Pest-Pilis-Solt-Kiskun), proporția celor cu limba maternă germană este mai mare decât cea a persoanelor ce se declarau de naționalitate germană, în fiecare localitate. Deși vorbeau germană, se considerau maghiari. Prin contrast, în Bistrița, aceste două cifre sunt aproape egale, diferența fiind mai mică de 10. În Satu Mare, situația este mai nuanțată: în 15 cazuri, proporția populației de limbă germană este mai mare, în 6 cazuri predomină populația de naționalitate germană, iar în 4 cazuri cele două valori sunt egale. Diferențele sunt însă minime și aici. Localitățile germane din Bačka au dimensiuni mult mai mari, astfel că numărul germanilor este mai ridicat. Din 87 de localități, în 52 numărul germanilor este mai mare de 1000. Densitatea populației este la fel de mare și în așezările din sectorul I. În regiunea Bistriței există însă doar 6 astfel de localități, iar în Satu Mare nici una. Proporția germanilor din teritoriile discutate este cea mai mare în sectorul I, 57%, în Bistrița fiind de 49,6%, în Bačka de 49,2%, iar în Satu Mare de 24,5%. În ceea ce privește numărul populației germane, aceasta constituie populația majoritară în 40 din 85 de sate în

¹¹³ Kovács- Számvéber, *A Waffen-SS Magyarországon...*

¹¹⁴ Prima statistică se găsește și printre documentele Secției de minorități din cadrul Consiliului de Miniștri. K28, csomo 118, tetel 197.

¹¹⁵ La Kovács- Számvéber: 19321, calcul greșit.

¹¹⁶ Conform înțelegerii verbale unul dintre membri comisiei de recrutare trebuia să fie maghiar.

¹¹⁷ K28, csomo 117, tetel 197, document nr. 1942-C-18987. Numărul este puțin exagerat, deoarece nu s-au prezentat atâtea persoane din întreg sectorul IX care cuprindea și Satu Mare.

¹¹⁸ În cursul cercetării trebuie luat în considerare și faptul că datele recensământului din 1941 nu sunt prea exacte, scopul lui fiind creșterea artificială a numărului de maghiari; proporțiile pot fi deduse însă și astfel.

regiunea Bácska, în sectorul I în 20 de așezări din 31, în regiunea Bistriței în 20 de sate din 41, iar în Satu Mare în 5 localități din 27.

Deși în unele sectoare există diferențe importante în ceea ce privește limba maternă și naționalitatea, am luat în considerare datele legate de limba maternă, presupunând că – fiind vorba de recrutare voluntară – au intrat în armata germană cei care vorbeau curent germană. Această tendință este confirmată și de surse, conform cărora doar cu ocazia celei de a treia recrutări au fost luate și persoane asimilate în totalitate, vorbitoare de limbă maghiară.¹¹⁹ Desigur, toate acestea nu înseamnă că indivizi negermani nu se alătură armatei germane cu ocazia unei recrutări voluntare, deși acest lucru era interzis în acordul maghiaro-german.¹²⁰ Proporțional cu populația germană a regiunilor, reprezentarea era următoarea: din Bačka 7,36% recruți,¹²¹ din Budapesta și împrejurimi 1,36%, din regiunea Bistriței 7,6%,¹²² iar din Satu Mare 8,46%.¹²³

Se pune întrebarea: de ce au intrat germanii din afara granițelor Germaniei, așa-numiții „germani populari”, în armata germană?

Trebuie să luăm în considerare și argumentele logice, cum ar fi dotarea mai bună, echipamentul de calitate, îndepărtarea de molestarea continuă pe care o sufereau în armata maghiară, spiritul de aventură. Pe lângă toate aceste fenomene, s-a dovedit decisivă regermanizarea, conștiința națională germană renăscută, care îi determina să se considere parte a națiunii germane și datori să răspundă cererii imperiului, chiar dacă acest lucru însemna voluntariat în armata germană. Aspectul discutat a fost important în special cu ocazia primei recrutări în SS, când majoritatea recruților voluntari au fost influențați de ideologie.

Literatura de specialitate se referă la acest prim val de recrutare folosind termenul generalizator de „recrutare în SS”. Cu ocazia primei recrutări însă, regulile erau relativ severe, impunând o anumită înălțime și forță fizică. Majoritatea celor care au fost declarați apti nu au îndeplinit în totalitate condițiile de acceptare în trupele SS, fiind repartizați în schimb în armata germană, în Wehrmacht.¹²⁴

Concluzie

Ceea ce este evident chiar la prima vedere în compararea celor patru sectoare de jandarmerie avute în discuție este numărul mic al recruților care proveneau de pe teritoriul de după Trianon al Ungariei. De altfel, acest fenomen este remarcat și de surse, care menționează că germanii reveniți la Ungaria în anii 1939-41 aveau sentimente germane mult mai înflăcărâte, fiind influențați de ideologia nazistă începând din anii 30.

Un alt rezultat surprinzător este legat de sectorul IX, care, exceptând 6 așezări, cuprinde localități sătmărene. Paradoxul situației se datorează unei concepții adânc înrădăcinate în conștiința contemporanilor, aceea că șvabii din Satu Mare se află la gradul cel mai înalt de asimilare din întreg bazinul carpatic, iar încercările de regermanizare s-au lovit aici de multe obstacole și au avut rezultate diferențiate. În comparație cu celelalte 3 sectoare, „indicatorii” germanilor din această regiune erau mai slabe din toate punctele de vedere. Proporția lor era de doar 24,5% în așezările în cauză (în comitat, reprezentau abia 2% din populație), în timp ce în celelalte 3 sectoare, germanii erau prezenți în proporție de aproape 50%. Cei a căror limbă maternă era germană erau și mai puțini. De asemenea, germanii constituiau populația majoritară în doar 5 localități (dintre care 3 în județul Bistrița-Năsăud).

Pe baza surselor, putem schița mai multe ipoteze referitoare la prima recrutare în SS. Una dintre acestea se referă la situația materială a recruților: în timp ce din teritoriile Ungariei de azi s-au prezentat cei săraci, din Transilvania de Nord și din Bačka s-au oferit voluntari cei cu mijloace

¹¹⁹ Kovács-Számvéber, *A Waffen-SS Magyarországon...*

¹²⁰ În primele două săptămâni s-au prezentat la recrutare 19 maghiari, 8 croați, 1 sârb și 1 rusin.

¹²¹ Excludem localitatea Tavánkút, neidentificată în statistica din 1941.

¹²² Excluzând Blăjenii de Jos, unde potrivit datelor oficiale nu trăiau germani, respectiv satul Tonciu unde singurul locuitor german a devenit recrut. Astfel, pentru Tonciu, proporția germanilor recrutați devine 100% și o singură persoană schimbă radical rezultatele finale, care devin 9,67%. În primul caz fie este vorba de o greșeală în datele poliției, fie recruții erau și de altă naționalitate decât cea germană.

¹²³ Excluzând localitatea Mért, unde rezultatul este de 160%. Dacă o includem în statistică, rezultatul este de 14,24%

¹²⁴ Cu ocazia primei recrutări, din cei 17000 de voluntari apti doar 7566 au ajuns în SS, restul a servit în Wehrmacht. Pentru statistica detaliată, vezi: Kovács- Számvéber, *A Waffen-SS Magyarországon...*

materiale mai bune. După datele cunoscute în prezent, aceste afirmații nu pot fi nici confirmate, nici infirmate.¹²⁵ Potrivit unui raport din epocă, autoritățile germane erau mulțumite de comportamentul germanilor din teritoriile revenite la Ungaria (Transilvania de Nord și Bačka) cu ocazia primei recrutări. Având în vedere că dintre cei 19000 de voluntari, peste 10000 erau originari din Bačka, satisfacția lor este ușor de înțeles. O altă ipoteză sugerează că aceia care s-au prezentat cu ocazia primei recrutări erau membrii activi ai organizației germane, provenind din regiuni unde asimilarea era înaintată, iar renașterea națională începuse abia de curând.¹²⁶ Afirmația a fost făcută în legătură cu teritoriile de după Trianon, de aceea dorim să analizăm în continuare cât de valabilă este ea pentru Satu Mare.

La recrutările desfășurate în sectorul IX s-au prezentat persoane din 27 de localități. Dintre acestea, 6 făceau parte din județul Bistrița-Năsăud, respectiv Bihor, fiind din acest motiv ignorate în analiza următoare. 2 din cele 21 de așezări rămase (Mérk și Vállaj) au fost anexate Ungariei după 1918, dar, în momentul recrutării, făceau parte din Satu Mare. O altă localitate, Hododul, aparținea comitatului Sălaj în 1942, dar poate fi considerată ca făcând parte din regiunea Satu Mare din cauza apropierii geografice, care implica o similaritate a problemelor germanilor localnici și a celor sătmăreni după anul 1918.¹²⁷

Proporția voluntarilor din cele 21 de localități rămase este cea mai mare în Mérk și Vállaj. Afirmația inițială este astfel verificabilă în privința acestor două localități, deoarece ele aparțineau în perioada interbelică de Ungaria, unde asimilarea germanilor se afla într-un stadiu foarte avansat. Acest lucru este susținut și de datele recensământului din 1941, când 83 de persoane (2,3%) din Vállaj și 5 persoane (abia 0,1%) din Mérk aveau ca limbă maternă germană. Minoritatea germană din aceste două localități cu statut special ar merita o cercetare separată. Presupunem totuși că influența decisivă a exercitat-o schimbarea granițelor în anul 1940, când populația germană a fost inclusă în aceeași unitate administrativă cu restul șvabilor din Satu Mare. Comparând valorile absolute din cele 5 sectoare de jandarmerie, Mérk este reprezentat în cea mai mare proporție, 160%. Fie rezultatele publicate de jandarmerie sunt greșite, fie au intrat în SS și persoane care nu se considerau germane.

Vom analiza în continuare datele privind cele 19 localități reanexate la Ungaria cu prilejul arbitrajului de la Viena. Rezultatele obținute pe baza recensământului din 1910, când asimilarea șvabilor era cel mai înaintată și regermanizarea încă nu începuse, sunt următoarele: gradul de asimilare este cel mai mare în satele șvăbești din regiunea Carei, care era și cea mai populată (localitățile din zona Carei se află pe ultimele locuri la numărul de locuitori de limbă germană, vezi tabelul 1). Din trei localități vorbitorii de limbă germană au dispărut complet, în timp ce într-unul dintre sate numărul lor era mai mic de 10 persoane. Prin contrast, în localitățile din zona Ardudului proporția șvabilor este cea mai ridicată (primele 6 localități ca populație vorbitoare de limba germană sunt situate în această regiune, vezi tabelul 1). Pe primele două locuri se află 2 localități care nu aparțin nici unui grup de sate șvăbești, Sâi și Homorodu de Jos.

Comparând aceste date cu numărul celor intrați în SS, imaginea este mai diversă. Sâi se află tot pe primul loc, cu 48 de voluntari. 4 localități din primele 10 sunt din regiunea Ardud, dar pe locul II se află un sat (Petreștiul) în care, conform recensământului din 1910, nu trăia nici măcar un vorbitor de limbă germană (vezi tabelul 2).

Analizând proporția recruților în SS din totalul populației vorbitoare de limbă germană, rezultatele primului tabel nu mai sunt valabile. Satele șvăbești din regiunea Carei, mai asimilate, beneficiază de cele mai mari procente de recrutare raportat la numărul vorbitorilor de limbă germană (6 din primele 10 localități din tabelul care redă proporția populației recrutate în raport cu numărul de germani se află în regiunea Carei, vezi tabelul 3).

Pe baza celor demonstrate mai sus, teoria potrivit căreia cei mai mulți germani au fost recrutați din localitățile unde asimilarea era în stadiul cel mai avansat este adevărată. Așa cum asimilarea a fost extrem de eficientă, regermanizarea a avut la rândul său efectul cel mai mare în aceste regiuni, unde conștiința apartenenței naționale a renăscut în cea mai mare măsură.

¹²⁵ Kovács- Számvéber, *A Waffen-SS Magyarországon...*

¹²⁶ Norbert Spannberger, *A magyarországi Volksbund...*, p. 284-285.

¹²⁷ Cu ocazia reorganizării administrative din 1968, Hodod a fost anexat la județul Satu Mare.

Recrutările în SS au avut consecințe drastice pentru germanii din Ungaria, și prin urmare și pentru șvabii din Satu Mare. La retragerea armatei germane, familiile germane au fost somate să-și părăsească locuințele. Membrii familiilor celor intrați în SS au fost cei care au răspuns în cea mai mare măsură. Potrivit datelor lui Ernst Hauler, în 1944 peste 4000 de șvabi au fugit din județul Satu Mare odată cu armata germană aflată în retragere.¹²⁸ Comunitățile șvăbești au fost zdrobite de aceste evenimente, precum și de deportările din 1945.

Anexe:

Tabel 1.

Numele așezării	Numărul persoanelor cu limba maternă germană în recensământul din 1910	Numărul persoanelor de naționalitate germană în recensământul din 1910	Numărul persoanelor cu limba maternă germană în recensământul din 1930	Numărul persoanelor de naționalitate germană în recensământul din 1930	Numărul persoanelor cu limba maternă germană în recensământul din 1941	Numărul persoanelor de naționalitate germană în recensământul din 1941
Sâi	772	752	756	760	789	794
Homorodu de Jos	749	766	784	757	459	440
Rătești	525	566	462	432	300	63
Șandra	524	632	701	693	655	218
Socond	481	585	636	629	654	223
Hodod	135	548	641	636	648	651
Hurezu Mare	93	330	93	208	31	82
Moftinu Mare	62	1414	865	1415	39	39
Ardud	35	828	857	1331	249	236
Beltiug	30	1070	1116	1176	649	638
Foieni	22	1724	998	1680	140	157
Urziceni	19	1594	657	1317	89	116
Dindeștiu Mic	13	297	325	324	210	210
Tiream	12	1357	1254	1379	147	42
Cămin	4	1224	1242	1258	93	93
Borlești	2	354	275	274	280	277
Ciumești	0	1367	243	1240	21	38
Ghilvaci	0	491	243	371	28	24
Petrești	0	1375	1276	1447	696	519

Datele recensămintelor din secolul al XX-lea referitoare la cele 19 localități șvăbești, ordonate în funcție de numărul vorbitorilor de limba germană înregistrați în 1910.

Tabelul 2.

Numele așezării	Numărul recruților	Numele așezării	Numărul recruților
Sâi	48	Dindeștiu Mic	11
Petrești	42	Foieni	9
Beltiug	39	Moftinu Mare	9
Ardud	36	Tiream	8

¹²⁸ Conform datelor sale, este vorba de majoritatea germanilor din Borlești, Socond și Homorodu de Jos. Hauler, *Istoria nemților...*, p. 137. Potrivit lui Boros Ernő, din localitatea Batarci (fostul comitat Ugocea, azi județul Satu Mare) au fugit toți, cu excepția unei familii, în timp ce din Hodod au plecat 20 de familii.

Homorodu de Jos	27	Ciumești	6
Hodod	20	Cămin	6
Socond	19	Rătești	6
Borlești	16	Hurezu Mare	5
Urziceni	16	Ghilvaci	4
Șandra	13		

Cele 19 localități ordonate în funcție de numărul voluntarilor recrutați în SS

Tabelul 3.:

Numele așezării	Proporția recluților în raport cu numărul vorbitorilor de limbă germană		Proporția recluților în raport cu numărul vorbitorilor de limbă germană	
	Homorodu	de	Homorodu	de
Ciumești	28.57	Jos	5.8	
Moftinu Mare	23.07	Borlești	5.71	
Hurezu Mare	16.12	Urziceni	5.71	
Ardud	14.45	Tiream	5.44	
Ghilvaci	14.28	Dindeștiu Mic	5.23	
Cămin	6.45	Hodod	3.08	
Foieni	6.42	Socond	2.9	
Sâi	6.08	Rătești	2	
Petrești	6.03	Șandra	1.98	
Beltiug	6			

Cele 19 așezări ordonate în funcție de procentul recluților, pe baza rezultatelor recensământului din anul 1941.

Tabelul 4. :

Numele așezării	Nr. recluți lor în SS	După limba maternă						După naționalitate		
		maghiară	%	germană	%	română	%	maghiară	germană	română
Homorodu de Jos (SM)	27	414	46.4	458	51.4	17	1.9	418	440	8
Moruț (BN)	17	64	11.7	175	28.8	248	45.5	81	173	231
Arcalia (BN)	4	39	5	403	52.3	324	42	40	403	189
Borlești (SM)	16	190	12.2	280	18	1051	67.6	200	277	1046
Urziceni (SM)	16	1885	94.8	89	4.4	12	0.6	1851	116	8
Ciumești (SM)	6	1916	87.6	21	0.9	244	11.1	1941	38	202
Ardud (SM)	36	3090	62.7	249	5	1554	31.5	3289	236	1399
Ghilvaci (SM)	4	647	87.6	28	3.7	63	8.5	708	24	6

Hodod (SM)	20	1185	55.6	648	30.4	114	5.3	1171	651	119
Cămin (SM)	6	1339	93.1	93	6.4	6	0.4	1322	93	6
Chiraleș (BN)	27	36	3.6	446	45.1	449	45.4	36	443	426
Dindeștiu Mic (SM)	11	981	54.2	210	11.6	617	34.1	981	210	617
Beltiug (SM)	39	1725	65.8	649	24.7	244	9.3	1752	638	227
Șandra (SM)	13	56	7.7	655	90	16	2.1	508	218	0
Mérk (SM)	8	3924	99.8	5	0.1	0	0	3926	5	0
Foieni (SM)	9	1821	91.7	140	7	23	1.1	1770	157	27
Petrești (SM)	42	1085	60.2	696	38.6	3	0.1	1278	519	4
Tiream (SM)	8	1645	77.7	147	6.9	323	15.2	1837	42	236
Moftinu Mare (SM)	9	1811	97.3	39	2	11	0.5	1813	39	9
Socond (SM)	19	193	20.2	654	68.6	68	7.1	728	223	2
Hurezu Mare (SM)	5	391	37.7	31	2.9	613	59.1	328	82	608
Șieu Măgheruș (BN)	4	62	6.2	188	18.8	663	66.3	62	187	660
Rătești (SM)	6	500	54.8	300	32.9	111	12.1	809	63	32
Sâniacob (BN)	14	20	1.7	774	68.4	214	18.9	19	775	213
Sâi (SM)	48	233	20.1	789	68.2	130	11.2	196	794	129
Palota (BH)	2	433	69.8	145	23.3	26	4.1	463	136	16
Vállaj (SM)	31	3248	97.5	83	2.5	0	0	3298	33	0
Total	447	28933	49%	8395	24,5 %	7144	17,2 %	30825	7015	6420

Datele statistice ale localităților discutate din sectorul IX al jandarmeriei, pe baza recensământului din 1941, după limba maternă și naționalitate.

Bibliografie:

Surse arhivistice:

1. Direcția Arhivelor Naționale, filiala județeană Sălaj, Fond Revizoratul școlar al județului Sălaj - Monografia școlare
2. Direcția Arhivelor Naționale, filiala județeană Satu Mare, Fond Fond Prefectura județului Satu Mare
3. Arhivele Naționale ale Ungariei (MOL) Fond K 28 Miniszterelnökség nemzetiségi osztályának iratai (Cabinetul Primului Ministru, secția Minorități Naționale), 117 csomó, 194 tétel, Aviz de politică externă legat de naționalități, 1941
4. Arhiva Episcopiei Romano-catolic din Satu Mare, anul 1941, neorganizat.

Surse publicate:

1. Boros Ernő, „Volt mindenünk, jó életünk, van most nekünk jaj” (Am avut tot ce trebuia, o viață bună, acum este rău), vol. I-II, Status Könyvkiadó, Csíkszereda, 2005
2. Daniela Bălu, Factori de persuasiune și transformări identitare în comunitățile șvăbești sătmărene, in Cultura materială și spirituală în bazinul Tisei superioară. Influența populației germane asupra culturii celorlaltor etnii din regiune, Satu Mare- Tübingen, 2003
3. Eiler Ferenc, Német és magyar nemzetpolitikák a két világháború között 1920- 1938 (Politica guvernelor maghiare și germane față de minorități ale în perioada interbelică 1920-1938), in Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében Somorja, 2005. június 9-10. red. Bárdi Nándor, Simon Attila, Fórum Kisebbségkutató Intézet, Teleki László Alapítvány
4. Ernst Hauler, Istoria nemților din regiunea Sătmarului, Ed. Lamura, Satu Mare, 1998.

5. Dr. Ioan Gherman- Plasa Carei, jud. Sălaj. Descrierea teritoriului, populațiunei, stărilor: sanitare, culturale, morale, religioase, economice, financiare și de comunicație. Date statistice, Editura Cultura, Carei, 1938
6. Kovács Zoltán András- Számvéber Norbert, A Waffen-SS Magyarországon (Waffen SS în Ungaria), Paktum Nyomdaipari Társaság, Budapest, 2001
<http://mek.oszk.hu/05000/05002/index.phtml>.
7. Norbert Spannenberger - Az ambivalencia mindennapjai, A katolikus egyház és a magyarországi németek a két világháború között (Ambivalență zilnică. Biserica romano-catolică și germanii din Ungaria în perioada interbelică), Pro Minoritate, 2003/tél,
8. Norbert Spannenberger, A magyarországi Volksbund Berlin és Budapest között 1938-1944 (Volksbund-ul ungar între Budapesta și Berlin 1938-1944), Lucidus kiadó Budapest, 2005, (trad. Doba Dóra)
9. Norbert Spannenberger, Ösztönzés és alakítás, ébresztés és fegyelmezés, megtisztítás és támogatás. A nemzetiszocialista népcsoport politika egy ismeretlen forrása (Ambiționare și formare, ambiționare și disciplinare, purificare și susținere. Un izvor necunoscut a politici național-socialiste față de grupuri etnice), in. Aetas 2005/1-2
10. Tilkovszky Lórándt- Weidinger Melinda: Magyar memorandum és német válasz. A Duna-medencei kisebbségi problémákról (Memorandum maghiar și răspunsul german. Despre problemele minorităților în Bazinul Dunării), 1931, in. Századok 2003/6
11. Tilkovszky Lóránt, A szatmári németiség a két világháború között (Șvabii sătmăreni în perioada interbelică), in. Relații interetnice în zona de contact romano-maghiaro-ucraineană din secolul al XVIII-lea până în prezent, Satu Mare-Tübingen, 1999,
12. Varga E. Árpád, Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (1850-1992) (Recensămintele etnice și confesionale ale Transilvaniei 1850-1992).
<http://varga.adatbank.transindex.ro/?pg=3&action=etnik&mege=6>

Considerații privind primul val de recrutare SS din 1942 în județul Satu Mare

Rezumat

A tanulmányban egy kísérlet teszünk a két világháború között Szatmár vidékén lezajlott visszánémetesítési kísérlet eredményességének a bemutatására. Mindezt az 1942-ben lezajlott, úgynevezett önkéntes alapon lezajlott első SS toborzás statisztikai adatain (belépők száma fanunként) keresztül teszem, vagyis azt próbáltuk megvizsgálni, hogy mennyire igazolható az a korabeli feltevés, ami szerint a visszánémetesítésnek azokon a vidékeken volt a legnagyobb hatása, ahol a legelőrehaladottabb volt az asszimiláció a svábok körében.

Az elemzést ugyanakkor egy hosszú bevezető előzi meg, ahol egy rövid szintézisét szeretnénk volna adni a szatmári svábokról megjelent eddigi szakirodalomnak, illetve röviden bemutattuk az 1918-1944 közötti történelmüket is. Ugyanakkor figyelmet szenteltünk annak is, hogy a különböző kormányoknak a különböző periódusokban milyen terveik, elképzeléseik voltak a kisebbségi kérdés rendezésére.